

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSTKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vývoj teorie *nihondžinron* zaznamenaný ve vybraných dílech
období Meidži**

**The development of theory of *nihonjinron* in the chosen works
from Meiji era**

Olomouc 2023 Bc. Helena Chrdlová

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Dita Nymburská Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 10. 5. 2023

Podpis:

A handwritten signature in blue ink, consisting of several fluid, connected strokes.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Helena Chrdlová

Název práce: Vývoj teorie *nihondžinron* zaznamenaný ve vybraných dílech období Meidži

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dita Nymburská Ph.D.

Počet stran: 78

Počet znaků: 154 568

Počet titulů použité literatury: 44

Počet příloh: 1

Klíčová slova: *nihondžinron*, období Meidži, japonská výlučnost, japonská společnost, *japonskost*, Haga Jaiči, Takahaši Jošio, Inazó Nitobe, Fukuzawa Jukiči

Práce se zabývá vývojem teorie *nihondžinron* v Japonsku. Jejím cílem je analyzovat změny, které se v této teorii odehrály mezi raným a pozdním obdobím Meidži. V práci byly využity čtyři publikace ze zkoumaného období, které se zabývají japonskou kulturou a společností. Jedná se o *Rasovou teorii zlepšení*, *Nihondžinšu kairjoron* od Takahašiho Jošia, *Nástin teorie civilizace*, *Bunmeiron no gairjaku* od Fukuzawy Jukičiho, *Bušidó: Duše Japonska*, *Bushido: The soul of Japan* od Nitobe Inazóa a *Deset charakteristických vlastností Japonského národa*, *Kokuminseidžuron* od Hagy Jaičiho. Jednotlivé názory týkající se teorie *nihondžinron* byly mezi sebou porovnány a vyvstalé změny byly analyzovány. Výsledky výzkumu prokázaly změnu ve vnímání teorie *nihondžinron* na počátku a v pozdním období Meidži. Z výsledků je dále patrné, že autoři děl byli ovlivněni myšlenkovými a náboženskými proudy, které se v Japonsku objevovaly. Díky těmto proudům byla zjištěna přímá souvislost myšlenek v období Meidži s myšlenkami v pozdějších dobách, jako jsou éry Šówa, Heisei, či Reiwa. Nejdůležitějšími body, které ovlivňují názory období Meidži, jsou pocity méněcennosti a nadřazenosti.

Chtěla bych moc poděkovat své vedoucí práce, Mgr. Ditě Nymburské Ph.D., za odborné a vřelé vedení, konstruktivní připomínky a poskytnutí cenných rad při zpracovávání diplomové práce.

Helena Chrdlová

Obsah

<i>Ediční poznámka</i>	7
<i>Úvod</i>	8
1. Teorie nihondžinron	13
1.1. Vysvětlení pojmu	13
1.2. Historie teorie	16
1.2.1. Historie teorie před obdobím Meidži	17
1.2.2. Historie teorie mezi obdobím Meidži a 2. světovou válkou	18
1.2.3. Historie teorie od 2. světové války do současnosti	22
2. Období Meidži	26
2.1. Rané období	26
2.1.1. První vládní kroky při sjednocování země pod císařem	26
2.1.2. Cesta k založení parlamentu a vytvoření ústavy	29
2.2. Pozdní období Meidži	33
3.2.1. Mezinárodní vztahy na přelomu století	33
3.2.2. Splnění cílů období Meidži	36
3. Výchozí teorie	38
3.1. Nástin teorie civilizace	38
3.1.1. Fukuzawa Jukiči	38
3.1.2. Nástin teorie civilizace	40
3.2. Rasová teorie zlepšení	41
3.2.1. Takahaši Jošio	41
3.2.2. Rasová teorie zlepšení	42
3.3. Bušidó	44
3.3.1. Nitobe Inazó	44
3.3.2. Bušidó	46
3.4. Kokuminsei džúron	47
3.4.1. Haga Jaiči	47
3.4.2. Kokuminseidžúron	48
4. Myšlenky výchozích teorií	51
4.1. Názory na politickou a sociální situaci	51
4.1.1. Názory týkající se Japonska	51
4.1.2. Názory týkající se Západu a Číny	54
4.2. Charakter japonských obyvatel	55
4.3. Vnímání japonského národa	58
4.3.1. Pocit méněcennosti	58
4.3.2. Pocit nadřazenosti	59
5. Nihondžinron po období Meidži	61

6. Závěr.....	65
7. Resume	69
8. Literatura.....	70
8.1. Publikace	70
8.2. Internetové zdroje.....	72
Seznam příloh	75
Příloha.....	76

Ediční poznámka

Pro účely této práce je v celém textu použita česká transkripce japonských jmen a názvů. Domnívám se, že česká transkripce umožňuje přesnější zápis japonské výslovnosti a usnadňuje čtenářům její čtení. Japonská jména jsou uvedena japonským způsobem, nejprve rodové jméno a poté jméno rodné.

Úvod

Japonsko a v podstatě celá Asie pro Evropana znamená něco neobvyklého, či exotického. Od fyzických vlastností, přes způsob života až po historii jsou patrné velké rozdíly jak v kultuře, tak ve způsobu myšlení. Nicméně stejně tak, jako obyvatelé Evropy a Ameriky mají Asii za něco nevšedního a jiného, lidé z Asie to vnímají podobně. Na ulicích evropských velkoměst lze vidět skupiny lidí z Asie s fotoaparáty a s překvapenými výrazy, které poukazují na to, že je něco jinak než u nich doma. Nicméně rozdíly v kultuře a způsobu života se dají nalézt po celém světě, a někdy stačí přejít hranici do sousední země, či dokonce zajet navštívit sousední město.

Japonci jsou si dobře vědomi své kulturní odlišnosti od zbytku světa. Je pravdou, že i když Japonsko v minulosti mnoho kulturních aspektů převzalo, nejprve z Číny a z Koreje, a poté také ze Západu, dokázali tyto prvky přetvořit a vdechnout jim osobitost, která se dá nazvat „japonskostí“.

Právě tato „japonskost“ později přerostla v něco, co se dnes označuje jako *nihondžinron* nebo také *nihonron*. Do českého jazyka se tyto výrazy dají přeložit jako *teorie japonského národa* a *teorie Japonska*. Japonci se těmito teoriemi pokoušeli, či pokouší analyzovat a oddělit svou kulturu a myšlení od zbytku světa. Tento fenomén probíhal již ve spojitosti s Čínou, ale v moderní historii jsou to termíny, které se spíše používají při setkání se Západem.

Pro Japonce seznámení s jinou kulturou neprobíhalo vždy úplně podle jejich představ. Je prokazatelné, že jistou úlohu hrálo umístění Japonska na ostrovech, nicméně na kolik to ovlivňovalo japonské vnímání jiných kultur, je sporné. Je však známo, že Japonsko si po dlouhá léta samo udržovalo takové množství kontaktů s cizinou, jaké si samo určovalo, což bylo vidět i za času koronaviru. Například v období Edo (1603–1867) Japonsko provozovalo politiku, dnes se označující jako *sakoku*¹. Politické výměny byly drženy na minimu a obchod byl také značně omezen. Ze západních mocností mohly s Japonskem obchodovat pouze Holanďané, kteří však mohli obchod provozovat pouze na uměle vytvořeném ostrově Dedžima². Do Japonska tudíž měli velmi úzce vymezený přístup. Je

¹ Uzavření země, izolace státu.

² Nacházející se ve městě Nagasaki.

tedy přirozené, že obyvatelé Japonska s europoidní rasou a západní kulturou přišli do styku velmi omezeně.

Proto dobu jednoho z největších rozkvětů teorie *nihondžinron* lze nalézt v epoše, které po období Edo následuje. V období Meidži (1868–1912) Japonsko řešilo velké otázky modernizace země a s nimi spojené otázky týkající se postavení Japonska ve světě, který se bez jeho větší angažovanosti do velké míry změnil. Již na konci období Edo, v době Bakumacu (1853–1867) do Japonska začaly připlouvat lodě západních mocností se žádostmi o otevření země pro obchodní a politické vztahy. Hlavní úlohu při otevírání země sehrálo USA, nicméně na konci padesátých let 19. století mělo Japonsko podepsané smlouvy jak o míru a přátelství, tak o obchodu hned s několika západními zeměmi. Japonsko tak vstoupilo do nové etapy svých dějin.

V období Meidži do Japonska začaly proudit nové kulturní prvky, moderní vymoženosti a nové myšlenkové proudy. Všechno se zdálo být od japonských kulturních prvků velmi odlišné a do jisté míry nadřazené. Z tohoto důvodu se v tomto období ve velkém rozmohla teorie *nihondžinron*, která se snažila vysvětlit a popsat japonskou kulturu v protikladu k té západní, popřípadě čínské. Na počátku období Meidži bylo Japonsko zaostalé a ve srovnání ze západními mocnostmi se cítilo méněcenně. Proto se texty zabývající se japonskou kulturou a myšlením zaměřovaly hlavně na to, jaké kulturní prvky Západu jsou ty správné pro modernizaci a byly by pro Japonsko výhodné, kdyby je přijalo. Nicméně Japonsko v dalších dvaceti letech prošlo velkými změnami. S modernizací a rovnoprávnými smlouvami přišla sebejistota, která se v těchto spisech také odrazila.

Tato diplomová práce je zaměřena na vývoj teorie *nihondžinron* v období Meidži. Konkrétně na rozdíly mezi teorií na počátku období Meidži a v jeho pozdní době. Hlavním cílem práce je zjistit, jak přesně se teorie *nihondžinron* změnila za 44 let, po které období Meidži trvalo. V práci budou jako primární zdroje použity spisy vydané na přelomu 19. a 20. století. Tyto spisy budou nejprve analyzovány. Poté pomocí metody komparace budou názory a myšlenky, které se ve vybraných spisech objevují, navzájem porovnány. Práce se nebude opírat pouze o vybrané primární zdroje, ale bude brát v potaz také historický vývoj Japonska, který napomohl k vývoji této teorie.

Primární zdroje, které jsou v práci využity, jsou rozděleny na publikace z raného období Meidži a na práce sepsané v jeho pozdní době. Konkrétně se jedná o díla

*Bunmeiron no gairjaku*³(文明論の概略) od Fukuzawy Jukičiho⁴ (1835–1901) vydané v roce 1875 a *Nihondžinšu kairjóron*⁵ (日本人種改良論) z roku 1884 od Takahašiho Jošia (1861–1937) z raného období Meidži. Z pozdního období byla vybraná díla *Bušidó: The Soul of Japan*⁶ z roku 1899⁷ od Nitobeho Inazóa (1862–1933) a nakonec dílo *Kokuminseidžúron*⁸ (国民性十論) vydané roku 1908, sepsané Hagou Jaičim (1867–1927). Fukuzawa Jukiči se ve své knize ve velké míře zajímal o prvky, které odlišují moderní civilizace od necivilizovaných zemí. Dále se věnoval podmínkám pro extrahování těchto prvků a jejich sloučení s japonskou kulturou, aby se z necivilizované země stala země civilizovaná. Práce Takahašiho Jošia se zaměřuje na konkrétní rasové prvky a geny, které odlišují silnější a schopnější rasy od těch slabších a podřazených. Nitobe Inazó ve své světoznámé knize *Bušidó* představil prvky japonského a hlavně samurajského ducha, který se odlišuje od západního způsobu myšlení. A nakonec, Haga Jaiči představuje deset povahových rysů, které jsou pro Japonce charakteristické, a dává je do protikladu k rysům obyvatel západních zemí, popřípadě k rysům Číňanů.

Jako sekundární zdroje budou využity například *Hegemony of homogeneity: an anthropological analysis of "Nihonjinron"*⁹ od Harumi Befua. Befu ve své knize vysvětluje pojem *nihondžinron* a související *nihonron*. Současně popisuje historický vývoj této teorie od období Heian do zhruba 80. let minulého století. Mezi dalšími sekundárními zdroji je *The Cambridge history of Japan*¹⁰ svazek 5. a 6. Tyto zdroje budou využity zejména pro historický kontext. Cambridgeská historie Japonska podává celkem obsáhlé dějiny Japonska již od období Džómon téměř do současnosti. Svazek 5. je zaměřen na celé 19. století a svazek 6. pak na století dvacáté. Jako zdroj bude využita i kniha *The Japanese Mind*¹¹ od Rogera J. Daviese a Osamua Ikena, která je zaměřena na japonské myšlení. Jedná se o průvodce důležitými kulturními aspekty současného Japonska.

³ *Nástin teorie civilizace.*

⁴ Autoři a jejich vybraná díla budou blíže představeni v kapitole 3., Výchozí teorie.

⁵ *Rasová teorie zlepšení.*

⁶ *Bušidó: Duše Japonska.*

⁷ Do Japonštiny přeložené až v roce 1908.

⁸ *Deset charakteristických vlastností japonského národa.*

⁹ *Hegemonie homogeneity: antropologická analýza teorie „nihondžinron“.*

¹⁰ *Cambridžská historie Japonska.*

¹¹ *Japonská mysl.*

Práce je rozvržena do několika hlavních kapitol, které jsou poté rozděleny do podkapitol. Nejprve bude vysvětlena teorie *nihondžinron*. Jak a kde teorie vznikla, kdo ji uplatňoval a také její historický vývoj. Vývoj bude rozdělen do tří částí, historie teorie před obdobím Meidži, historie teorie od období Meidži po 2. světovou válku a historie teorie od 2. světové války po současnost. Jak bylo řečeno výše, je zde primárně využita kniha od Harumi Befua, který se historií teorie *nihondžinron* zabývá.

Další část je věnovaná samotnému období Meidži, jako historickému kontextu práce. Tato kapitola je rozdělená na dvě části. První se věnuje ranému období Meidži, politickým událostem a vývoji společnosti. Druhá kapitola se poté zaměřuje na pozdní období Meidži, konkrétně na to, jak se Japonsko politicky a také kulturně posunulo a vyspělo. V této kapitole budou využity knihy jako *The Cambridge history of Japan, Japanese society in the Meiji era*, nebo také *The Making of Modern Japan*¹² od Mariuse B. Jansena, který je rovněž jedním z kompilátorů *The Cambridge history of Japan*.

Ve třetí kapitole jsou představeny výchozí texty, či výchozí teorie. Budou představeni autoři děl a jejich vybraná díla. Budou však zmíněna také jejich ostatní díla, která napsali. Výchozí texty jsou srovnané podle data vydání od nejstarších po ty nemladší.

Další kapitola je kapitolou komparační. Z jednotlivých výchozích teorií budou vybrány myšlenky, které jsou nějakým způsobem zásadní buď pro daného autora, pro vysvětlení společnosti, či pro účely této práce a budou mezi sebou porovnány. Názory jsou rozděleny do tří skupin. První jsou názory politické, sociální a kulturní, tedy to, co Japonci považují za důležité v rámci kultury, nebo jejich politického systému. Ve druhé skupině jsou myšlenky pojednávající o tom, jaké charaktery a povahové vlastnosti mají Japonci a celý japonský národ. Do poslední, a možná poněkud kontroverzní skupiny jsou zařazeny takové názory, jaké autoři měli na Západ. Jinými slovy jak vnímali odlišnost mezi japonským národem a Západem. V této části práce půjde především o názory Japonců a autorů výchozích teorií, které měli na Západ. Nebude zde kladen důraz na správnost jejich tvrzení, nýbrž na to, co myslí.

Pátá kapitola je věnována přesahu těchto myšlenek do dalších období. Budou zde využity práce z období Šówa (1926–1989), Heisei (1989–2019), i z období Reiwa (2019–

¹² Tvorba moderního Japonska.

dodnes). Následuje závěr, který bude obsahovat shrnutí a zhodnocení práce. Za závěrem následuje anglické resumé, seznam použité literatury a příloha.

1. Teorie nihondžinron

1.1. Vysvětlení pojmu

Teorie *nihondžinron* byla v Japonsku i za jeho hranicemi nejvíce populární v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. O Japonsku se v tu dobu většinou mluvilo jako o zemi, která v mezinárodním trhu podporuje pouze své zájmy a dostává tak ostatní země do ekonomických potíží. Japonsko tyto sebestředné zájmy vysvětlovalo svou odlišnou kulturou, jiným stylem myšlení a dalšími atributy, které ho činily odlišné od zbytku světa (Befu, 1).

Pro tyto výroky se ujal obecné označení *nihondžinron*¹³ (日本人論). Lze se také setkat s výrazy jako je *nihonron*¹⁴ (日本論), *nihon šakairon*¹⁵ (日本社会論), či *nihon bunkaron*¹⁶ (日本文化論). Všechny tyto názvy však poukazují ke stejné myšlence. Je to myšlenka na výlučnost japonského myšlení, kultury, či společnosti. Japonci při použití tohoto termínu poukazují na to, že jsou nějakým způsobem jiní od ostatních národů, a proto je jejich chování odlišné. Snaží se nalézt ve své kultuře, náboženství, myšlení a dalších sférách veskrze japonské prvky, kterými by mohli podpořit tyto teorie (Befu, 2).

Nihon šakairon se primárně zaměřuje na japonskou společnost. Jinak řečeno, jakým způsobem je japonská společnost odlišná od zbytku světa. *Nihon bunkaron* naopak analyzuje japonskou kulturu, jako zdroj japonské odlišnosti. *Nihonron* je spíše modernější označení a zaměřuje se na výlučnost Japonska v ekonomické sféře. Od 60. po 70. léta minulého století zažilo Japonsko velký ekonomický rozkvět (Befu, 2). Mnozí západní ekonomové a politici začali přemýšlet o tom, jak je možné, že Japonsko zažilo takový nevídaný úspěch. Co zapříčinilo, že ze země, která byla zničená válkou, se za dvě desetiletí stal prosperující stát, který byl schopný hostit mezinárodní akce, jako byly olympijské hry v Tokiu roku 1964, a byl schopen ekonomicky soupeřit s vyspělými západními zeměmi (Befu, 139–140).

Termín *nihondžinron*, který lze do českého jazyka přeložit jako teorie o výlučnosti japonského národa¹⁷ je termínem obecnějším, jelikož do něj spadají jak kulturní či

¹³ Teorie japonského národa.

¹⁴ Teorie Japonska.

¹⁵ Teorie japonské společnosti.

¹⁶ Teorie japonské kultury.

¹⁷ Teorie výlučnosti japonského národa není přesným překladem z japonštiny. Jedná se o přenesený překlad, jelikož základ této teorie spočívá v myšlence, že japonský národ je národem jiným a zásadně se kulturně a sociálně liší od zbytku světa.

společenské roviny, tak se zaměřuje i na rasové, či náboženské myšlenky. Ve světě se vědci neshodují, jestli se *nihondžinron* dá považovat za myšlenkový směr, či nikoli. Nicméně lze říci, že teorie *nihondžinron* spadá do studia antropologického či alespoň do studia kulturní antropologie (Befu, 2, 8–9).

Důležitou otázkou, která stála při zrodu teorie *nihondžinron* je otázka „Kdo jsme my Japonci?“. Tuto otázku si v určitých historických obdobích pokládaly i ostatní národy, ale pouze Japonci z ní byli schopni vytvořit samostatný proud pro vyjádření a analýzu své národní identity (Befu, 3). Mezi moderními publikacemi o této teorii se dají nalézt i otázky jako: „Co je Japonsko?“ či „Jaká je japonská společnost?“ (Befu, 15). Tento proud se stal velmi populárním i mezi obyčejnými obyvateli Japonska. V 60. a 70. letech minulého století bylo Japonsko, jako asijská země, terčem rasismu a diskriminace. Ani všeobecné povědomí o druhé světové válce v těchto směrech Japonsku nijak nepomohlo. Japonci tedy zažívali těžké chvíle, kdy se snažili o znovu přijetí Západem. Kvůli těmto snahám teorie *nihondžinron* nabyla na popularitě. Začala vznikat díla, která analyzovala japonskou kulturu a myšlení. Díla, která se začala věnovat konceptům jako je pojem *amae*¹⁸ (甘え), *jamatogokoro*¹⁹ (大和心), či *kotodama*²⁰ (言霊) (Davies, 17, Befu, 5, 7).

Mezi populární publikace v Japonsku i ve světě patří například *Fūdo*²¹ (風土) napsané Wacudžim Tecuroém (1889–1960) roku 1935, který se ve svých myšlenkách zaměřoval na kontrast mezi Západem a Japonskem skrze klimatické podmínky jednotlivých zemí (Befu, 133). V publikaci uvedl tři základní klimatické charaktery, na kterých jednotlivé národy stavěly svou kulturu a ideologii. Jedná se o charakter pastvinový, pouštní a monzunový. Každé s těchto klimát má svá specifika a měla vliv na to, jak se formovala kultura jednotlivých národů. Wacudži prohlašoval, že země v pastvinové oblasti měly vždy mírné podnebí, proto se mohly zajímat o filozofii či vědy, které nejsou spojeny s přežitím. U oblastí pouštních byl názoru, že se zajímaly spíše o vědy, které jim pomohly v těžkých klimatických podmínkách, jako byla matematika či astronomie. Wacudži Japonsko zařadil do monzunového klimatu. Důvodem bylo časté měnění klimatických podmínek. Mimoto japonské klima odlišoval od ostatních monzunových kultur díky poloze, která zapříčiňuje extrémní klimatické změny, mimo

¹⁸ Sociální či psychická závislost na jiné osobě.

¹⁹ Srdce Japonska. Jedná se o japonské citění pramenící z japonského původu, které se také označuje jako duše Japonska.

²⁰ Spiritualita japonského jazyka.

²¹ Klima.

jiné kvůli větru přicházející do Japonska ze severu. Kombinací větrů, tepla a vlhka podle Wacudžiho vznikl unikátní charakter a také kulturní prvky, které nejsou vidět jinde na světě (Cukahara, 26–27). Wacudži zmiňoval, že pro tuto skutečnost japonský národ nemyslí na budoucnost ani minulost, ale žije v přítomnosti. Kromě toho Wacudži pohlížel na japonský život, společnost či kulturu ze stejného hlediska. Kvůli relativně častým zemětřesením, či tajfunům se také japonská kultura přizpůsobila klimatickým podmínkám (Wang, 75–76). Pro příklad je uvedena architektura. Stavba budov byla výhradně ze dřeva a jednotlivé kusy se na sebe pokládaly ve stylu velké stavebnice. Při tajfunu či zemětřesení se tudíž jednoduše stavba rozložila a nehrozilo, že by se materiál poničil, jako při použití hřebíků či jiného upevňovacího materiálu. Dalším příkladem může být japonská obliba v pomíjivosti či estetický koncept *wabi-sabi*. Tento koncept má mnoho výkladů, ale v jednom z nich odráží nestálost, či nedokonalost (Vostrá, 25), což by mohlo mít také základ v klimatických podmínkách.

Další populární publikací je kniha od autorky Nakane Čie (1926–2021) *Lidské vztahy v hierarchické společnosti, Tatešakai no ningenkankai*²² (タテ社会の人間関係). Nakane Čie byla první profesorkou na Tokijské univerzitě a byla také první ženou, jež se stala členkou Japonské akademie věd, *Nihon gakudžucu kaigi* (日本学術会議). V roce 2001 získala řád kultury²³. Její kniha je zaměřena na vztahy lidí v japonské společnosti. Japonská společnost je společnost hierarchická. Popsala kruhový systém vztahů, kdy kruhy blíž ke člověku jsou kruhy domácí, například kruh rodiny. Do vnějších kruhů patří například škola, práce, či samotné Japonsko. Vnější kruhy jsou nadřazovány kruhům vnitřním (<https://fukuoka-prize.org/en/laureates/detail/c243a9ea-bcd4-4d3b-b942-ae47edcd90b>, 11. 09. 2022).

Další známou teorií je teorie *amae*, kterou prosazoval vědec Doi Takeo (1920–2009). Věnoval ji ne jednu publikaci a její jádro shrnul v knize *Anatomie závislosti, The anatomy of dependence*, z roku 1973. Základ jeho teorie byl v myšlence, že jako dítě je závislé na matce a matka mu dává lásku, je dospělý jedinec závislý na sociálním prostředí, ve kterém se nachází. Je jím myšlena například škola, práce, kurz, rodina a další. Pokud člověk z této skupiny odejde a nenahradí ji jinou, stává se bezradným. Přetrhání vztahů se nazývá *engiri* (縁切り). V průběhu života jsou tyto vztahy postupně nahrazovány jinými (Davies,

²² V anglickém překladu *Japanese society*.

²³ 文化勲章 (bunkakunšó).

2002, 17–19). Dalšími termíny, se kterými je Doi Takeo spojován jsou termíny *tatema* (建前) a *honne* (本音). *Tatema* označuje promluvu, názor či postoj, do kterého se Japonci staví a ukazují ho ostatním. *Honne* je naopak to, co si doopravdy myslí, jejich opravdový názor, který je pro vnější okolí skrytý (Davies, 2002, 115–116). Tyto termíny jsou provázány s termíny jako je *uchi* (内) a *soto* (外). *Uchi* je bráno jako to, co je blízko ke člověku, uvnitř, kdežto *soto* je to, co je od člověka dál, vně (Wang, 77).

Teorii *nihondžinron* se v průběhu historie zabývalo nespočet vědců z Japonska i z ciziny. Proto je obtížné obsáhnout celou teorii. Lze ale říci, že teorie byla analyzována s přihlédnutím ke všem částem kultury, myšlení či náboženství. Na počátku formování teorie to byla především kultura či náboženství, avšak později se vědci zaměřovali také na společenskou či ekonomickou sféru (Befu, 16–17). Historickému vývoji teorie *nihondžinron* je věnován prostor v podkapitole 1.2, Historie teorie.

Jedním z hlavních nástrojů v analýze teorie *nihondžinron* je komparace s jinými národy. Zjišťování své identity Japonci vždy dávali do kontrastu s odlišnými národy, kulturami a společenskými uskupeními. Již v 7. a 8. století Japonci porovnávali svojí kulturu s kulturou čínskou a korejskou. V období Edo začaly vznikat školy *kokugaku*²⁴ (国学) jako odpověď k neokonfuciánským školám a okrajově také ke školám *rangaku*²⁵ (蘭学). V období bakumacu²⁶ (1853–1867) a v období Meidži Japonci aktivně porovnávali svou kulturu se západní kulturou. Dá se tedy prohlásit, že Japonská identita z velké části spočívá v povědomí odlišnosti od ostatních národů (Befu, 10–11).

1.2. Historie teorie

Podkapitola historie teorie *nihondžinron* je rozdělena do tří částí. Historie teorie před obdobím Meidži, mezi obdobím Meidži a druhou světovou válkou a historie teorie od 2. světové války do současnosti, respektive do zhruba 90. let minulého století.

Pro výzkum v této práci je nejdůležitější zmapovat, jak teorie o výlučnosti vypadala před obdobím Meidži a v samotném období Meidži, jelikož jsou to klíčové informace pro pochopení myšlenek, které se objevují v primárních zdrojích. Nicméně je vhodné,

²⁴ Škola zaměřující se na japonskou kulturu a myšlení.

²⁵ Holandské vědy, škola zaměřující se na studium západní kultury, společnosti a myšlení.

²⁶ Pozdní období Edo.

abych nastínila vývoj teorie i po období Meidži, jelikož, jak již bylo řečeno, největší rozkvět teorie zažila v 70. letech minulého století.

1.2.1. Historie teorie před obdobím Meidži

Ačkoli označení „teorie *nihondžinron*“ bylo vytvořeno až ve druhé polovině minulého století, je potřeba připomenout, že teorii výlučnosti japonského národa se Japonsko zabývalo již mnohem dříve. Pokud bychom brali v potaz vše, co je o japonské kultuře a historii známo, daly by se prapočátky teorie *nihondžinron* nalézt již v období Nara (710–784), či Heian (794–1192), kdy se Japonsko začalo vymezovat vůči Číně, či myšlenkovým proudům převzatým z Číny (Befu, 10–11).

Příkladem může být kronika dávného Japonska *Kodžiki, Zápisky o starých věcech*²⁷ (古事記) vydaná roku 712, ve které jsou obsaženy mýty o stvoření Japonska, jeho historie, a také celá genealogie japonských bohů a císařů. V *Kodžiki* je kladen velký důraz na šintoismus a také na skutečnost, že podle mýtů o stvoření Japonska je japonská císařská rodina pokrevně spřízněna s jedním z největších japonských božstev, s bohyní slunce *Amaterasu omikami*. Je zde vidět snaha o vykreslení Japonska jako staré civilizace s bohatou historií a silnou císařskou linií. Lze říci, že tato kronika byla sepsána jako odpověď na buddhismus a konfucianismus, které přišly z kontinentu (Fiala, 2012, 17–18).

Nicméně prokazatelný prapočátek této teorie se nachází v období Edo (1602–1867). Období Edo bylo velmi ovlivněno neokonfucianismem, který velmi ovlivňoval vládní systém země společně s kastovním systémem *šinókovášó*²⁸ (士農工商). V tomto období začalo vznikat mnoho neokonfuciánských škol. Kromě již stávajících chrámových škol *terakoya*²⁹ (寺子屋) začaly vznikat provinční školy *hankó* (藩校). Tyto instituce se zaměřovaly na výuku konfuciánských hodnot a výuku čínského jazyka. Protikladem k tomuto vzdělávání vznikl myšlenkový směr *škola národní vědy, kokugaku* (国学), která se ve svém studiu zaměřovala na šintoismus, japonštinu a japonskou klasickou literaturu. Učenci, kteří prosazovali tento myšlenkový směr po otevření Japonska, hráli velkou úlohu při formování teorie japonské výlučnosti (Befu, 124–125).

²⁷ Do českého jazyka se překládá jako Kronika dávného Japonska.

²⁸ Jednalo se o kastovní systém, do kterého byli zařazeni samurajové, rolníci, řemeslníci a obchodníci. Samurajové byli nejvýše postavení, a obchodníci se nacházeli kastovně nejnižší.

²⁹ Tyto školy vznikali již v předchozích obdobích a zaměřovaly se na základní vzdělání dětí.

Jednou z důležitých postav národní vědy v období Edo byl Motoori Norinaga (1730–1801). Ačkoli nejprve studoval neokonfucianismus, později se stal učencem školy *kokugaku*. Jeho přínos na poli literární vědy se dá označit za markantní. Zabýval se japonskou klasickou literaturou, konkrétně kronikami *Kodžiki* (712) a *Nihon šoki*, *Kronika Japonska* (日本書紀, 720) a také *Příběhem prince Gendžiho*, *Gendži monogatari* (源氏物語), napsaného na počátku 11. století dvorní dámou Murasaki Šikibu. Motoori Norinaga je mimo jiné znám pro své *Komentáře ke kronice Kodžiki*, *Kodžiki-den* (古事記伝), které byly v období Edo přelomové (Fiala, 2012, 20).

Jelikož se *kokugaku* zajímala především o šintoismus, učenci této vědy byly ve velké míře proti neokonfuciánskému systému a byli například i názoru, že jelikož byla císařská rodina spřízněna s bohy, měl by císař vládnout zemi na místo šóguna. To mělo za následek samurajské odboje proti šógunátu za restauraci císařské moci na konci období Edo, v období Bakumacu (1853–1867) (Befu, 125).

1.2.2. Historie teorie mezi obdobím Meidži a 2. světovou válkou

Poté, co Japonsko bylo nuceno otevřít své hranice a přístavy Západu, započala nová etapa Japonska nejen v oblasti modernizace, jak bude přiblíženo v další kapitole, ale také v oblasti vymezování vlastní identity. Do této doby bylo Japonsko pod vlivem čínských inovací a kultury, či myšlenkových proudů, od kterých se chtělo distancovat, ukázat, že Japonci jsou jiní, odlišní či osobití. Ostatně takový byl účel národní vědy *kokugaku* (Šibusawa, 91–93). Nyní se však v japonském zorném poli objevily nové, od Japonska odlišné civilizace, které svůj vliv začaly přesouvat do Japonska.

Nyní to již nebyla Čína, proti které museli postavit svou kulturu, nýbrž západní mocnosti. Národy, které již prošly průmyslovou revolucí, inovovaly řídicí systém státu a započaly novou epochu svých dějin, a které do Japonska připluly jako moderní civilizace. Japonsko tedy nemělo jinou možnost, než zaměřit svůj pohled na tyto evropské státy a na USA, jelikož Čína již pro něj nebyla tím velkým civilizovaným národem, ke kterému by mělo vzhlížet. Pro teorii výlučnosti japonského národa, následovalo období, které by se dalo označit, jako období méněcennosti japonské kultury. Při pohledu na vysoké civilizované muže a ženy, kteří do Japonska začali přijíždět, měli japonští učenci za to, že jim nejsou rovni. Samozřejmě, že v rámci vymezování se vůči Západu, Japonsko začalo hledat jaká je jejich kulturní identita ve srovnání se západními mocnostmi, pomocí

již zmíněné otázky: „Kdo jsou Japonci?“ ale také otázek, jako byla „Jak je Japonsko odlišné od západních zemí?“. Záhy však přišli na to, že Japonsko nedosahuje vyspělosti moderních států, které s Japonskem začaly vytvářet vztahy (Befu, 126–127). Názory na nepostačující vyspělost státu byly podpořeny nedostatečnou modernizací, jinými myšlenkovými proudy, či samotnou japonskou rasou, která je činila fyzicky odlišnými. Tento pocit byl prohlouben mimo jiné i nerovnoprávnými smlouvami, které Japonsko bylo nuceno se Západem uzavřít³⁰.

V Japonsku na počátku období Meidži působila skupina *Meirokeša*³¹ (明六社), což byla skupina intelektuálně smýšlejících lidí, kteří se zabývali veškerými intelektuálními tématy, které se zrovna objevily. Vydávali svůj časopis *Meiroku zaši* (明六雜誌), ve kterém se vyjadřovali k západním civilizacím, k východním civilizacím, ale také například k filozofii nebo třeba k náboženství, či literatuře. Skupinu *Meirokeša* založil státník a učenec Mori Arinori³² (1847–1889) a postupně v ní začali působit další učenci, jako byl Fukuzawa Jukiči, Niši Amane³³ (1829–1897), či Nišimura Šigeki³⁴ (1828–1902). I přesto, že tato skupina po několika letech zanikla, stala se vzorem pro další, již úžeji zaměřené skupiny, jako byla literární skupina *Širakaba* (白樺) a další (Karube, 77).

V raném období Meidži se japonští učenci zaměřovali nejen na vymezení japonské kultury vůči té západní, ale také na kulturní prvky, které by měli převzít, aby se z nich stala moderní civilizace. Toto přejímání provázelo Japonsko ve všech odvětvích, ať už to byla politika, či průmysl. Nicméně učenci, kteří se zabývali teorií výlučnosti, se zaměřovali spíše na antropologii, či kulturní antropologii. Začala vznikat různorodá pojednání o tom, co by Japonsko mělo převzít, aby se jeho obyvatelé stali stejně vyspělou rasou, jako byla europoidní rasa. Kromě převzetí kulturních prvků se hovořilo i o zavedení anglického jazyka, jako oficiálního jazyka Japonska, jak navrhoval Mori Arinori, či alespoň zavedení romanizovaného zápisu japonštiny, což prosazoval Niši Amane (Befu, 127). Mimo jazyk a kulturu se objevovaly například i teorie o vylepšení japonské rasy pomocí mísení s europoidní rasou, což bylo mimo jiné tématem vybraného díla Takahašiho Jošia.

³⁰ Viz kapitola 2., Období Meidži.

³¹ Jméno je odvozeno od šestého roku období Meidži, ve kterém vznikla.

³² Viz kapitola 2.1.2., Cesta k založení parlamentu a vytvoření ústavy.

³³ Japonský filozof a podporovatel západních konceptů a myšlení.

³⁴ Vzdělanec v období Meidži, který působil pod pseudonymem Nišimura Hakuo.

Doba méněcennosti japonské kultury však neprovázela celé období Meidži, nýbrž pouze jeho začátek. Již ve druhé polovině 80. let 19. století se začaly objevovat náznaky změny ve vnímání teorie *nihondžinron*. Japonsko v této době začalo zaznamenávat první úsměchy jak v politické, tak průmyslové rovině, a to se stalo počátkem nového vnímání japonské identity (Befu, 130).

V této době japonští učenci začali svou energii směřovat na vykreslení Japonska, jako národa, který je hrdý na svou kulturní odlišnost a má ostatním kulturám, co nabídnout. Císařův božský původ a s ním spojené právo vládnout bylo podpořeno šintoismem, které se stalo oficiálním náboženstvím v Japonsku krátce po restauraci Meidži. Tato skutečnost měla poté za následek vzrůst nacionalismu v první polovině 20. století a bylo jednou z příčin téměř bezproblémového zavedení japonských sebevražedných letounů *tokkótai*³⁵ (特攻隊), či japonské neochoty se vzdát za 2. světové války (Befu, 129).

Důležitými zlomovými body pro změnu vnímání teorie výlučnosti byla první Čínsko-japonská válka (1894–1895). Výhra v této válce zapříčinila úplný odklon od Číny a změnu v japonském myšlení. Dalším bodem pro změnu vnímání teorie *nihondžinron* bylo následné vítězství v rusko-japonské válce (1904–1905), které dokonalo transformaci japonského myšlení, jelikož se jednalo o porážení Západní mocnosti, což dokazovalo japonskou sílu a úspěšnou modernizaci (Šibusawa, 91–93).

Pro teorii *nihondžinron* to znamenalo upuštění od myšlenek, jak vylepšit japonskou kulturu či rasu, k myšlénkám proč je Japonsko výjimečnou zemí. Vedle ryze japonských kulturních prvků, které se objevovaly například v kronice *Kodžiki*, začali Japonci vyzdvihoval kupříkladu i neokonfuciónské principy. Ty, ačkoliv byly v období Edo kritizovány národní vědou, ve druhé polovině období Meidži se staly japonskými kulturními prvky a sloužily k vymezení japonské identity (Befu, 130).

Nicméně neokonfucianismus nebyl jediným prvkem, který se stal součástí japonské národní charakteristiky. Befu Harumi ve své knize uvádí, že například ekonom Šiga Šigetaka (1863–1927) vytvořil vlastní charakteristiku Japonska, která byla zaměřena na přírodu a přírodní jevy v zemi, o kterých prohlašoval, že jsou nejkrásnější na světě (Befu, 131).

³⁵ Zkrácené označení oficiálního Šinpú tokubecu kógekitai (神風特別攻撃隊).

Popularita teorie *nihondžinron* v období Meidži měla různé důvody, ale jako jeden z důvodů lze uvést přítomnost cizinců v Japonsku, vůči kterým se měli Japonci potřebu vymezovat. V období Meidži lidé ze Západu přijížděli do Japonska, aby pomohli vybudovat průmysl, mohli předvést nové technologie, či aby působili na japonských univerzitách. Nicméně změna nastala koncem období Meidži, kdy se mnoho západních vědců, ekonomů, či inženýrů vrátilo do svých zemí. Důvodem navrácení do vlasti bylo mimo jiné i to, že japonské ekonomice a dalším odvětvím se dostalo takové modernizace, že tito lidé již nebyli potřeba (Befu, 132).

V roce 1912 nastalo období Taišó (1912 – 1926), ve kterém, na rozdíl od období Meidži, neměla teorie *nihondžinron* takovou oblibu. Jedním z faktorů bylo málo přítomných cizinců v Japonsku, ale důvodem byla také skutečnost, že se Japonsko v období Taišó přiklánělo k liberalistickému myšlení. Ostatně se jednalo o období, na které poté japonská politika navazovala po druhé světové válce, jako na „období demokracie“ v Japonsku. I přesto však teorie *nihondžinron* nevymizela. Populárním byl například kodex samuraje, který je obsažen v knize *Bušidó* od Nitobe Inazóa, či morálka Japonska, vycházející z konfucianismu (Befu, 132).

Teorie *nihondžinron* neměla v této době mnoho příznivců a hrozilo, že celá tato teorie zanikne. Ovšem s příchodem třicátých let minulého století, popularita této teorie rapidně vzrostla. V této době Japonsko začalo vykazovat militantní a nacionalistické chování, které se projevovalo v myšlenkách a později také krocích na ovládnutí východní a jihovýchodní Asie. Japonsku se nelíbily zájmy západních mocností v Asii a zároveň vznášelo nárok na čínská a další území v jihovýchodní Asii. S ohledem na snahu vypudit cizince z Asie a obhájit v ní své zájmy, se začala vracet i teorie *nihondžinron*, která v této době navázala na myšlenky z konce období Meidži, kdy byly populárními tématy nacionalistické, či etnocentrické myšlenky (Nadžita a Harootunian, 711–713).

Dodnes velmi populární publikací z tohoto období je dílo *Klima*, sepsané kulturním historikem Wacudžim Tecuróem (1889–1960) roku 1935. Wacudži se ve svých myšlenkách zaměřil na klimatické podmínky a přírodní jevy civilizací, jak je vysvětleno výše. Nicméně touto publikací přispěl k přesvědčení, že je Japonsko unikátní civilizací a kulturním místem (Cukahara, 26–27).

S příchodem války v Tichomoří (1937–1945) se myšlenky teorie *nihondžinron* ještě více zradikalizovaly. Japonské činy potřebovaly být podloženy, na což se hodila právě

teorie *nihondžinron*, která měla obhájit Japonskou invazi na kontinent. Mimo jiné byly vydávány další publikace a myšlenkové teze, které ještě více motivovaly Japonsko v pokračování uskutečňování svého cíle (Befu, 133–134). Učimura Kanzó (1861–1930), který je znám především jako jeden z nejznámějších japonských konvertitů ke křesťanství (Šibusawa, 95–96), v roce 1908 vydal esej *Reprezentativní muži Japonska, Daihjóteki nihondžin* (代表的日本人), kde oslavoval například tragického hrdinu restaurace Meidži Saigó Takamoriho³⁶ (1828–1877), či Ničirena³⁷ (1222–1282) a další. Nyní byla tato esej znovu vydávána a sloužila jako motivace k pokračování invaze (Befu, 134).

Lze říci, že stejně tak, jako se teorie *nihondžinron* stala jedním z předních myšlenkových proudů v období Meidži, stala se jím i za války v Tichomoří, což poté mělo vliv na její vývoj po roce 1945 (Befu, 135).

1.2.3. Historie teorie od 2. světové války do současnosti

Téměř ihned po skončení druhé světové války, nastala u teorie *nihondžinron* změna, která otřásla nejen touto teorií, ale také samotným Japonskem. Japonsko do této doby vyzdvihovalo svou unikátní kulturu, která nebyla jinde na světě. Avšak po prohrané válce ji Japonsko začalo v základech zpochybňovat. Od myšlenek na Japonsko jako na zemi, která má právo a musí „osvobodit“ Asii od Západu, se japonský lid začal zajímat o otázky typu, „Proč Japonsko prohrálo válku? Nemělo být díky svým atributům nepřemožitelné?“ a další, které v Japoncích podryývaly sebevědomí a zapříčinily zpochybnění samotné podstaty Japonska (Befu, 135).

Největší změnou, která podlomila samotný základ státu, byl odklon od šintoismu a s ním spojená změna ve vnímání císaře. Císař, jako politický symbol Japonska byl sice zachován, nicméně jeho instituce byla oddělena o faktické vlády. Co však bylo pro teorii *nihondžinron* ničující, bylo zřeknutí se jeho božského původu. Do této doby byl jeden z hlavních kulturních aspektů teorie *nihondžinron* císařské právo vládnout, jelikož byl japonský císař potomkem bohů. Nicméně po zřeknutí se božského původu, se z císaře v právním kontextu stal obyčejný občan Japonska. Této situaci nepomáhala ani známá fotografie japonského císaře, stojícího vedle o hlavu vyššího generála MacArthura

³⁶ Viz 2.1.1., První vládní kroky při sjednocování země pod císařem.

³⁷ Ničiren založil vlastní školu Hokkešú (法華宗), která vyzývala Lotosovou sůtru.

(1880–1964). MacArthur na fotografii stojící s rukama za zády s cílem ukázat nadřazenost Spojených států amerických (Befu, 135–136).

Další ránou pro tuto teorii bylo prohlášení, že japonský rodový systém a myšlení v kontextu rodů jsou zastaralým zbytkem feudalismu, který má být odstraněn. Rodový systém a loajalita s ním spojená byly brány jako velmi silný kulturní prvek, který se objevoval v tezích a publikacích zaměřovaných na kulturu a teorii výlučnosti. Označením systému za feudální a následným zrušením, klesla obliba teorie *nihondžinron* ještě níže, než byla v období Taišó (Befu, 136).

Pro Japonce nebyla prohraná válka pouze politickým a ekonomickým propadem Japonska, ale byla zničením nadřazenosti japonské kultury a národní ideologie. Po další dvě desetiletí se Japonsko uchýlilo ke kritice svých činů a podceňování své kultury. Toto období se někdy označuje jako období auto-orientalismu v Japonsku a je to zároveň návrat ke kulturní méněcennosti, kterou Japonci cítili na počátku období Meidži (Befu, 135). V obou těchto obdobích Japonsko vzhlíželo k Západu jako k nadřazeným civilizacím. Zároveň zastávalo názor, že vše západní je lepší, než japonské kulturní prvky, či myšlenky a to je důvodem, proč Japonsko válku prohrálo (Befu, 137 – 138).

Příkladem propojení těchto dvou období v Japonsku v kontextu vývoje teorie *nihondžinron* může být názor Mori Arinoriho, který na počátku období Meidži navrhoval přijetí angličtiny za oficiální jazyk Japonska (Befu, 127) a myšlenka Šigy Naoji, který v roce 1946 prohlásil, že by se Japonsko mělo zřeknout japonštiny a nahradit ji francouzským jazykem. Důvodem mohl být šok a hanba, kterou Japonci po prohrané válce cítili, které způsobily touhu distancovat se od všeho japonského (Befu, 136).

Kromě japonských intelektuálů, kteří začali vydávat své teze, kde hanili japonskou kulturu v různých vědeckých, literárních a jiných časopisech, jako byl *Čúó kóron*³⁸(中央公論), se začaly objevovat západní publikace týkající se Japonska a jeho kultury. Nejznámější publikací této doby byla kniha *Chrysanthemum and sword, Chryzantéma a meč* (1946), od americké kulturní antropoložky Ruth Benedict (1887–1948). Ačkoli se Ruth Benedict primárně věnovala kulturní identitě původních Američanů a sama v Japonsku nikdy nebyla, pomocí studia na dálku se jí podařilo odkrýt vzorec japonského chování, který byl klíčový pro americké úřady. Díky těmto informacím mohla poté

³⁸ Literární časopis, který vycházel od roku 1887 do roku 1999.

okupační správa lépe spravovat Japonsko (Soukup, 2013, 21). Ruth Benedict se v publikaci zaměřovala na mezilidské vztahy, mezi hlavní témata poté patřila loajalita, hierarchické uspořádání společnosti, či závazky vůči státu, císaři, rodině a dalším (Soukup, 2013, 22).

Tato kniha se po válce stala v Japonsku populárním čtením. Čtenáři brali informace o sobě obsažené v *Chryzantémě a meči* jako pravdu o své identitě a charakteru. Mimo jiné díky této knize mohli Japonci svou jedinečnou identitu podložit nějakou tezí ze Západu, což byl v jejich očích souhlas pro jejich ideologické myšlení (Befu, 137).

Kritika vlastní identity a auto-orientalismus začaly ustupovat až v průběhu šedesátých let minulého století. V této době se Japonsko vzpamatovalo z poválečné situace a začalo ekonomicky prosperovat. S tím byly spojeny i mezinárodní události, které Japonsko v očích ostatních zemí opět pozvedly a daly mu pozitivní hodnotu. Jednalo se například o letní olympijské hry v Tokiu roku 1964, kdy Japonsko mohlo předvést, jak rychle se po válce ekonomicky, průmyslově a kulturně vzpamatovalo (Befu, 139–140).

Toto období pro teorii *nihondžinron* znamenalo jakýsi předěl mezi obdobím sebekritiky a obdobím novodobého nacionalismu, který přišel záhy poté. Mezi šedesátými a sedmdesátými lety 20. století byly stále přítomny sebekritické teze a myšlenky, ale vedle nich se začalo čím dál více objevovat optimistické nahlížení na vlastní kulturu a na japonský národ. Tato nová tendence byla podobného charakteru, jako byla teorie *nihondžinron* v pozdním období Meidži, ale jeden z hlavních rozdílů byla již výše zmíněná postava císaře. Ačkoli v předválečné teorii o výlučnosti Japonska hrál císař velkou roli, v „moderním nacionalismu“ Japonska nefiguroval. Je otázkou, jestli je důvodem císařovo zřeknutí se božského původu, oddělení šintoismu od státu, či strach, aby se moderní teze nezačaly až moc přibližovat předválečným a nedaly tak podnět pro otázky a komentáře od čtenářů a kritiků o znovu militarizaci Japonska (Befu, 139–140).

Nihondžinron se mezi sedmdesátými a devadesátými lety 20. století spíše než na národní charakter z pohledu vyspělosti, zaměřoval na skokový růst ekonomiky. Kromě japonských vědců se touto otázkou zabývali například i Američané, kteří se začali obávat japonského ekonomického boomu a hledali jeho vysvětlení. Jinými slovy proč se Japonsku za tak krátkou dobu povedlo pozvednout ekonomiku a životní úroveň tak, že dokázalo soupeřit s ostatními vyspělými státy, když s ním původně nebylo do budoucna jako s ekonomickou velmocí počítáno. Od devadesátých let minulého století se naopak

teorie *nihondžinron* začala zaměřovat na příčiny ekonomické bubliny a následné stagnace japonské ekonomiky (Befu, 141), která Japonsko provází dodnes.

2. Období Meidži

Období Meidži je jedním z nejzajímavějších období japonských dějin a je také počátkem moderního Japonska. Feudální Japonsko se v tomto období přetransformovalo na moderní stát, který dokázal soupeřit o své zájmy s ostatními moderními civilizacemi. Nicméně k tomu, aby se Japonsko na takovou úroveň dostalo, muselo od základu modernizovat celý státní systém. Tato kapitola je věnována především historickému kontextu vybraných děl, které byly vydány právě v období Meidži. Je zde kladen důraz na historické události, které byly klíčové pro modernizaci Japonska. Období Meidži je v práci rozděleno na dvě části, na rané a pozdní období, kdy se předěl bude datovat kolem roku 1889, což byl rok vydání Ústavy velkého Japonska.

2.1. Rané období

2.1.1. První vládní kroky při sjednocování země pod císařem

Když na počátku roku 1868 proběhla restaurace Meidži, Japonsku a nové japonské vládě po období Bakumacu (1853–1867) zbylo velké množství problémů³⁹, které musela začít řešit a nějakým způsobem se jim postavit. Největším problémem se zdály nerovnoprávné smlouvy⁴⁰ se západními mocnostmi, které v padesátých a šedesátých letech 19. století Japonsko podepsalo. Ty také byly hnacím motorem pro bleskovou modernizaci země, kterou Japonsko zažilo. Nicméně prvním úkolem byla pro vládnoucí vrstvu konsolidace moci pod císařem, kdy se císařem stal mladý Mucuhito (1852–1912). Císař byl převezen do Eda, které se záhy přejmenovalo na Tokio (東京), východní hlavní město. Dále byla vydána přísaha o pěti článcích, v japonštině *Gokadžó no goseimon* (五箇条の御誓文), což byla přísaha, která legitimizovala restauraci císařské moci a také modernizaci Japonska. V přísaze byla například řeč o starých zvycích z minulosti, které měly být zničeny, zmínka o založení parlamentu, který měl všechna rozhodnutí provádět ve veřejné diskuzi, či pobídka pro hledání vědomostí po celém světě (Jansen, 2002, 337–339).

³⁹ Jednalo se například o problém s financemi, nerovnoprávnými smlouvami, či velkým množstvím zchudlých samurajů.

⁴⁰ Nerovnoprávné smlouvy, které Japonsko se západními zeměmi podepsalo, mimo jiné zahrnovaly otevření japonských přístavů, právo exterritoriality, či vysoké ceny při zahraničním obchodu.

V rámci konsolidace moci vyvstal další z problémů a to byla centralizace Japonska. Japonsko bylo z období Edo rozděleno na léna, japonsky *han* (藩), čítajících více než 300 území. V *hanech* vládli daimjóové, feudální lenní pánové, kteří ve své podstatě měli na svých panstvích vlastní pravidla a zákony. To se podle nové vlády mělo změnit, nicméně průběh změn představoval rizika, jelikož prvním krokem bylo předání území zpět císaři roku 1869. Císař území výměnou za jeho vrácení daimjóům přidělil pod správu a vláda jim vyplatila důchod jako kompenzaci. *Hany* se později, roku 1871 přejmenovaly na prefektury, japonsky *ken* (県). Původně, roku 1869 bylo ponecháno rozdělení Japonska na 302 lén a 3 velká města, do kterých se počítalo Tokio, Kjóto a Ósaka (Jansen, 2002, 345–346). Tento počet byl následující léta snižován. Například v roce 1871 počet prefektur klesl na 72, a roku 1888 se dostal na číslo 42 prefektur (Jansen, 2002, 347).

Dalším důležitým krokem, bez kterého se modernizace země nemohla obejít, bylo vytvoření nové vlády. Bylo však velmi důležité nejprve odstranit zbývající politickou strukturu období Edo. Na počátku roku 1868 byl palác zbaven všech vládních zastupitelů a pozic, které měli vazbu na *bakufu* (幕府)⁴¹. Do toho se počítali například státníci *gidžó* (議定) a *sanjo* (参与)⁴², či generální ředitel *sósai* (総裁) (Beasley, 2008, 625). V roce 1868 byla vytvořena vláda ve vzoru *seitaišo*⁴³ (政体書), která rozdělovala legislativní moc na dvě sněmovny, horní a dolní. Do horní sněmovny zasedli vysoce postavení státníci⁴⁴, zatím co dolní sněmovnu tvořili reprezentanti z lén (Jansen, 2002, 341). Tato vláda navázala na vládní uskupení z osmého století, ale byly do něj zakomponovány moderní prvky, jako byl úřad zahraničních vztahů či úřad vojenských záležitostí. (Beasley, 2008, 625). Vláda však procházela reformami každých několik měsíců. Například počet státníků v radě starších a radě mladších se postupně snižoval až na 21 v radě starších a 22 v radě mladších (Beasley, 626). Státní rada, která se nyní jmenovala *dadžókan* (太政官), po vzoru systému *Ricurjó*⁴⁵, nabyla velké moci, což bylo v japonské historii vůbec poprvé. Ministrem zprava se stal Sandžó Sanetomi⁴⁶ (1837–1891), který byl taktéž spolu

⁴¹ Vojenská vláda v Japonsku.

⁴² Ve své podstatě se jednalo o radu starších a radu mladších. Tyto instituce nevyzlykli a stále měli roli i v nové vládě (Jansen, 2002, 626).

⁴³ Ústava z roku 1868 mající 5 článků, která definovala uspořádání vlády.

⁴⁴ Většinou se jednalo o politiky, kteří se angažovali v přípravách nového vládního systému.

⁴⁵ Systém *ricurjó* byl systém vytvořený na základě konfucianismu a čínského vládního systému na přelomu 6. a 7. století.

⁴⁶ Důležitá postava hnutí *Sonnó džóí* (尊王攘夷) v období Edo. Hnutí mělo za cíl vyhnat západní mocnosti z Japonska a zároveň navrátit moc do rukou císaře. Sandžó roku 1873 prosazoval vojenský nájezd na korejský poloostrov.

s Iwakurou Tomomim⁴⁷ (1825–1883) členem rady šlechticů. Do rady státníků zasedli důležité osobnosti ze Sacumi, Čóšú, Tosy a Hizenu, což byla léna, která hrála hlavní roli při restauraci Meidži (Jansen, 2002, 346).

Dalším zajímavým krokem vlády bylo roku 1871 vyslání Iwakurova poselstva do Spojených států amerických a Evropy se snahou urovnat situaci okolo nerovnoprávných smluv. Iwakura Tomomi měl vizi o vyjednání nových smluv, nicméně od Západu se mu dostalo jasného vyjádření, že Japonsko ještě není dostatečně modernizováno s přihlédnutím na lidská práva, kdy Západ obhajoval právo exteritoriality, jelikož Japonsko nemá moderní občanský zákoník. Nicméně Iwakura si ze své cesty přivezl ideu toho, jak by měla japonská právní struktura vypadat, což Japonsku poté pomohlo při reformě japonského systému (Iriye, 2008, 736).

Je důležité zmínit, že změny odehrávající se ve vládě či při modernizaci státu se neobešly bez protestů. Nevýraznější protesty, které se v Japonsku odehrávaly, byly protesty na venkově. Rolníci byli tažným motorem celého tokugawského režimu, kdy byli zdrojem obživy a zároveň platili vysoké daně, se kterými poté šógunát hospodařil. V období Edo docházelo k mnoha reformám a změnám v oblasti rolnických daní, nicméně na konci tohoto období byla daň až padesáti procentní, což mnoho rolníků považovalo za neudržitelné (Jansen, 2008, 368–369). To bylo také důvodem, proč v prvních letech období Meidži očekávali změnu, která by jim z této svízelné situace pomohla. Ovšem nová vláda neměla jiné prostředky, jak získat do státní pokladny peníze, jelikož si odmítala půjčit od Západu v obavách ze zvýšení západního vlivu na Japonsko (Jansen, 2008, 373). Vláda tak neměla na vybranou a v prvních letech rolnickou daň ponechat takovou jaká byla. To se však neobešlo bez protestů a vzpour ze strany rolníků, kdy se mezi roky 1868 a 1872 uskutečnilo na 343 takových protestů (Jansen, 2008, 368).

Nová reforma daní byla vytvořena až v roce 1873, kdy se daně vypočítávaly podle hodnoty půdy, a výška daně byla stanovena na tři procenta. Taková to změna vyvolala další vlnu protestů. Mezi lety 1874 a 1881 bylo zaznamenáno 99 protestů (Jansen, 2002, 366–367). Nicméně je důležité uvést, že proti předchozímu období, kdy bylo protestů téměř 350, je toto číslo poměrně nízké. Navíc z 99 protestů bylo protestů směřujících

⁴⁷ Státník v období Meidži, který zabránil pokusům o vojenskou intervenci na korejský poloostrov roku 1873.

přímo pro vládu pouze 62, což je mezi osmi lety téměř až zanedbatelné číslo (Jansen, 2008, 378).

Rolnické nepokoje však nebyly jediné, které vláda musela řešit. Zrušením lén, a reformou společenského systému z roku 1871, kdy se odstranilo hierarchické uspořádání společnosti, trpěla samurajská vrstva, která nebyla ani bohatá a nyní již ani uznávaná (Jansen, 2002, 365). To vyvrcholilo v samurajské nepokoje, které probíhaly v 70 letech 19. století. Největší samurajská revolta se uskutečnila v roce 1877, kdy proběhlo povstání v Sacumě⁴⁸, do jehož čela se postavil Saigó Takamori, který původně působil ve vládě, ze které však několik let předtím vystoupil. V Sacumě se stále ještě nacházeli samurajské školy a učiliště, ve kterých studovali mladí válečníci, kteří odmítali nové uspořádání Japonska. V roce 1877 Saigó rozhodl, že povede útok na novou vládu. Když Saigóovi jednotky napadli hrad Kumamoto⁴⁹, vláda musela jednat a vyslat svá vojska, aby toto povstání potlačila. Toto samurajské povstání se považuje za konec samurajských tříd v Japonsku (Jansen, 2002, 369–370).

2.1.2. Cesta k založení parlamentu a vytvoření ústavy

Ačkoli se zdálo, že situace ve sjednoceném Japonsku se, po potlačení posledního samurajského povstání, uklidní, nebylo tomu tak. Již začátkem sedmdesátých let 19. století se začaly vytvářet spolky, které by se daly označit jako předchůdci politických stran v Japonsku. Tyto spolky byly často vedeny bývalými vládními představiteli, kteří kvůli nespokojenosti se systémem odešli a založili vlastní hnutí, které se snažilo o změnu vládního systému. Prvním takových spolkem byla *Veřejná strana patriotů*, japonsky *Aikokukótó* (愛国公党), která byla zřízena na počátku roku 1874. Tuto stranu založili Itagaki Taisuke (1837–1919) a Gotó Šódžiró (1838–1897), známí členové vlády z Tosy⁵⁰, kteří tímto usilovali o zavedení voleného národního shromáždění (Vlastos, 2008, 402).

Ačkoli nebyla tato snaha vládou přijata, začalo v Japonsku díky tomu sílit povědomí o lidských právech, která by měla být nějakým určitým způsobem stanovena a rozšířena s hlavní myšlenkou na právo volit vládní zástupce. Ke hnutím za lidská práva se přidávali bývalí členové vlády, rolníci, vzdělanci a další. Probíhaly petice za změnu systému, kdy

⁴⁸ Dnešní Kagošima.

⁴⁹ Prefektura Kumamoto.

⁵⁰ Dnešní prefektura Kóči.

se lidé odvolávali na přísahu o pěti článcích, kterou císař podepsal, a která slibovala veřejnou diskuzi. Nicméně vláda, která byla po většinou složena z oligarchů, se nechtěla o svou poměrně nově nabytou moc dělit s volenými zástupci lidu, jelikož lid podle jejich výroků nebyl inteligenčně připraven na takové právo, jako bylo právo volit (Vlastos, 2008, 403–404).

Itagaki Taisuke se později přesunul do Kóči, kde v roce 1874 založil stranu *Riššiša* (立志社), která se zaměřovala na vyjádření politických názorů a myšlenek o základních lidských právech, do kterých patřilo právo na život, právo na svobodu či štěstí, nebo také právo na majetek. Nicméně strana zároveň pomáhala bývalým samurajům. Vláda tak nabyla obavy z jejich povstání, a tak v císařském ediktu slíbila, že nabídne řešení. Vidina změny přiměla Itagakiho a Gotóa vrátit se zpět do vlády (Vlastos, 2008, 405).

Nicméně opravdové řešení nepřišlo. Naproti tomu *Aikokukótó* pokračovala v peticích a v získávání přívrženců. V roce 1880 se strana přejmenovala na *Kokkai kisei dómei* (国会期成同盟), *Liga za založení parlamentu* (Vlastos, 2008, 406). Lize se v tom samém roce podařilo nasbírat sto tisíc petičních podpisů, ale i přesto vláda petice jednu po druhé zamítala (Vlastos, 2008, 410). Vrchol těchto hnutí nastal roku 1881, kdy menší hnutí z odlehlých částí Japonska vydala seznam základních lidských práv, podněty pro změnu vládního systému a návrhy ústavy. Tyto snahy většinou podporovali intelektuálové období Meidži, jako byl Fukuzawa Jukiči, Nakane Čómin a další (Vlastos, 2008, 408–409).

Ve druhé polovině roku 1881 byl z vlády odvolán politik Ókuma Šigenobu⁵¹ (1838–1922), který byl jedním z mála členů vlády, kteří požadovali ustanovení parlamentu bez prodlení. Vláda záhy vyhlásila, zřízení parlamentu a vyhlášení ústavy císařem nastane do roku 1890. Tím ukončili opoziční hlasy. Jelikož vládní vyhlášení stanovovalo, že ústavu vyhlásí císař, veškeré výroky proti tomuto návrhu, by byly brány jako vzpoura proti císaři (Vlastos, 2008 412–413).

Tyto opoziční skupiny a hnutí za lidská práva však nevymizely, nýbrž se začaly přeskupovat do útvarů, které měly podobu politických stran. Frakce z *Ligy za založení parlamentu* byla v roce 1881 přetransformována na liberální stranu *Džijútó* (自由党) a jejím předsedou se stal Itagaki Taisuke. Ókuma Šigenobu záhy na to stanul v čele

⁵¹ Státník s původem v provincii Hizen.

progresivní strany, která nesla název *Rikken kaišintó* (立憲改進黨) a byla založena v první polovině roku 1882. Strany byly od sebe velmi odlišné, tudíž to často způsobovalo kolizi názorů. Zatím co strana *Džijútó* byla ovlivněna francouzskou revolucí, *Kaišintó* byla zastáncem britských konstitučních myšlenek (Jansen, 2002, 380–383).

Vláda se mezitím musela začít připravovat na změnu v systému, kterou sama předznamenala. Vytvoření ústavy se ujal Itó Hirobumi (1841–1909) vládní činitel, který se později angažoval při první Čínsko-japonské válce⁵² a poté při invazi do Koreje⁵³, kde byl poté v roce 1909 zabit při atentátu. V roce 1883 odjel se svým týmem do Evropy, kde strávil čas v Londýně, Berlíně a ve Vídni. Po zvážení různých podob ústav a systémů se rozhodl využít pruskou ústavu jako předlohu (Jansen, 2002, 389–391).

Když se v následujícím roce Itó vrátil, následovala série dekretů, které měly Japonsko připravit na příchod ústavy a založení parlamentu. V roce 1884 byl vytvořen nový systém šlechtických titulů, kdy byla šlechta a daimjóové rozděleni podle titulů na devět řádů. Jednalo se o systém podobný západnímu systému šlechtických titulů, avšak byly v něm použity staré čínské tituly. Itó chtěl tímto krokem zabránit zrodu republikánství v Japonsku (Jansen, 2002, 391–392).

Itóův další krok bylo oddělení císaře od zbytku vlády. Ještě v první polovině 80. let 19. století byli ministři zleva, středu a zprava přímo podřízeni císaři. Itó v roce 1885 vytvořil pozici premiéra a sám se této pozice ujal. V roce 1888 tuto pozici přenechal Kurodovi Kijotakovi (1840–1900) ze Sacumy, a sám se stal předsedou tajné rady, která měla za úkol dokončit ústavu. *Ústava velkého Japonska, Dai Nippon teikoku kenpó* (大日本帝国憲法) byla oficiálně přijata 11. 2. 1889, na počest bájného císaře Džinmua, potomka bohyně slunce *Amaterasu Ómi kami*, který se stal prvním japonským císařem (Jansen, 2002, 394–395).

Parlament byl rozdělen na dvě komory, přičemž pouze dolní komora byla volena lidem⁵⁴. Parlament měl na starosti agendu schvalování rozpočtu, avšak vláda si nechala právo ponechat rozpočet z minulého roku, pokud by parlament rozpočet odmítl schválit. I když byl občanský zákoník vydán až v roce 1896, ústava obsahovala základní práva japonských občanů, jako bylo právo na majetek, svobodu slova a další. Císař byl v ústavě

⁵² 1884–1885.

⁵³ 1905.

⁵⁴ Volební právo měli pouze muži, kteří platili daně.

deklarován jako nedotknutelný vládce seslaný z nebes s výsadním právem vládnout. Byl také stanoven nejvyšším velitelem ozbrojených sil⁵⁵ (Reischauer, 2006, 176–177).

Zatímco Itó Hirobumi v osmdesátých letech 19. století připravoval ústavu společně s vládním kabinetem a občanským zákoníkem, ve vládě byli další významní lidé, kteří se zasloužili o změnu japonského systému. Jedním z těchto lidí byl Jamagata Aritomo (1838–1922), který se zasloužil o modernizaci armádních složek a v roce 1889 obsadil premiéřské křeslo jako třetí premiér Japonska v pořadí (Jansen, 2002, 395–396). Další důležitou osobností japonské vlády, byl Mori Arinori (1847–1889), který zásadním způsobem zmodernizoval školský systém. Mori byl v roce 1885 Itóem přizván do vládního kabinetu jako ministr školství, aby si vzal na starost rozšíření vzdělané vrstvy v Japonsku, která byla taktéž důležitým prvkem modernizované společnosti. Snaha o modernizaci školství sice již proběhla v roce 1872, avšak kvůli nedostatečným fondům v podstatě nenastala žádná markantní změna. V celém Japonsku existovalo asi 20 tisíc základních škol, avšak pouze necelých dvacet procent bylo škol nově zřízených. Téměř polovina základních škol pak byla vytvořena z bývalých *terakoja*⁵⁶, které neměly západní moderní prvky, jako byl zvonek ohlašující hodiny či strážní věž pro hlídání požárů (Jansen, 2002, 402–403).

Na přelomu 70. a 80. let 19. století došlo ke zřizování univerzit v Japonsku. Nejprestižnější byla *Japonská císařská univerzita*⁵⁷, která absolventům usnadňovala přístup do vládních kruhů. Vznikaly však i soukromé univerzity, jako byla univerzita Keiō založena Fukuzawou Jukičim, či univerzita Waseda založena roku 1882 Ókumou Šigenobuem. Střední školy také prošly proměnou, kdy vedle normálních středních škol, vznikly speciální školy, které sloužily jako příprava na univerzity. Povinná školní docházka byla stanovena na čtyři roky a byla pro děti zdarma (Jansen, 2002, 408–409).

⁵⁵ Tento článek ústavy měl poté za následek problémy během Tokijského tribunálu po druhé světové válce.

⁵⁶ Chrámové školy. Privátní vzdělávací instituce pro děti ze samurajských rodin či pro děti bohatých obchodníků.

⁵⁷ Po založení Kjótské císařské univerzity, byla císařská univerzita přejmenována na Tokijská císařská univerzita.

2.2. Pozdní období Meidži

3.2.1. Mezinárodní vztahy na přelomu století

Ve druhé polovině období Meidži směřovaly japonské kroky k přijetí Západem a k podepsání rovnoprávných smluv. Japonsko již mělo přijatou ústavu, založen parlament a jeho ekonomika a životní úroveň rovněž stoupaly. Japonsko tak začalo řešit územní spory a jiné mezinárodní vztahové problémy, jako bylo již zmíněné právo exteritoriality. Již v sedmdesátých letech 19. století si přisvojili Souostroví Rjúkjú a s Ruskem provedli výměnu jižního Sachalinu za kurilské ostrovy⁵⁸ (Jansen, 2002, 423–424). Japonsko záhy na to začalo svůj pohled upínat na Koreu. Japonské zájmy na korejském poloostrově jsou známy již z kroniky *Kodžiki*, kde je zmíněna císařovna Džingú, která se údajně ve 3. století vydala dobýt korejský poloostrov (Fiala, 2012, 208–209). Dalším příkladem může být pokus o dobytí Koreje Tojotomim Hidejošim (1537–1598) na konci 16. století. Není tudíž překvapením, že Japonsko na území vznášelo nárok. Již v sedmdesátých letech 19. století Japonsko přimělo Koreu vyhlásit nezávislost vůči Číně a otevřít tři přístavy pro obchod s Japonskem. Japonsko velmi brzy zastávalo hlavní pozici v korejském zahraničním obchodu, a v roce 1881 japonská vláda vyslala do Koreje své armádní důstojníky, aby modernizovali korejskou armádu (Jansen, 2002, 425).

Problém nastal následující rok, kdy se v Koreji odehrál incident *Imo*, japonsky *džingogunran* (壬午軍亂), což byla snaha o anti-japonský převrat, v jejíž čele stál Tāwongun (1821–1898), bývalý korejský regent (Britannica, Taewōn-gun, 7. 11. 2022). Pro potlačení povstání byly do Koreje vyslány čínské jednotky, což působilo japonské vládě obavy ohledně japonské a korejské suverenity. Další problém nastal v roce 1884, kdy v Koreji proběhl krvavý převrat, japonsky *kóšin seihe*n (甲申政變) korejskou nezávislou stranou, jejímž cílem bylo snížit japonský vliv v Koreji. Při převratu bylo zabito na 40 japonských rezidentů. Korejská konzervativní strana přivolala na pomoc čínská vojska. Po potlačení převratu podepsalo Japonsko dohodu s Čínou o informování v případě, že by jedna ze stran do Koreje vyslala svá vojska (Jansen, 2002, 425–426).

Ačkoli vůči Koreji Japonsko zastávalo politiku nadřazenosti a suverenity, vláda se na druhou stranu velmi intenzivně snažila o zrušení starých smluv se Západem, které

⁵⁸ Jednalo se o území od ostrova Urup po Šumšu.

nezajišťovaly rovný obchod, a nezaručovalo japonskou suverenitu v Japonsku⁵⁹. Ve druhé polovině 80. let snahy nabyly na síle, japonská vláda mimo jiné v roce 1887 uspořádala ples v budově *Rokumeikan*⁶⁰ (鹿鳴館), aby dokázala civilizovanost národa a také jeho modernizaci. To však nemělo kýžený účinek a tyto nepovedené snahy zapříčinily vlnu demonstrací (Jansen, 2002, 427–428). Velká změna pro Japonsko nastala až v roce 1894, kdy Velká Británie přistoupila k sepsání nové dohody, kde bylo stanoveno, že se Japonsko stane právně svébytné v následujících pěti letech. Byla to předzvěst nových, rovnoprávných smluv, které Japonsko bylo připraveno podepsat, i když ještě nějaký čas trvalo, než Západ Japonsko uznal moderním národem (Jansen, 2002, 429).

I přesto, že vzájemné vztahy mezi Japonskem, Čínou a Koreou vypadaly zdánlivě klidně, v 90. letech 19. století situace v Koreji vyústila v první čínsko-japonskou válku, válku mezi Japonskem a čínskou dynastií Čching (1894–1895). Korejská vláda byla od začátku 90. let stále více zneklidňována radikálním hnutím *Tonghak*⁶¹, až nakonec poprosila Čínu o vojenskou pomoc. Čína odpověděla vysláním vojsk a o svém záměru informovala Japonsko, jak bylo napsáno v dohodě. Nicméně vražda pro-japonského Kim Ok-kjuna nastartovala několik událostí. Japonsko vyslalo do Koreje vojsko, aby situaci uklidnilo, avšak tento krok vyústil ve válku mezi Čínou a Japonskem na korejském území (Jansen, 2002, 430–431).

Válka probíhala pro Japonsko velmi slibně a za poměrně krátký čas se mu podařilo zničit čínské flotily i pozemní vojska. Mírová konference se konala v japonském Šinomoseki 17. dubna roku 1895, kdy byly předloženy požadavky vůči Číně. Mezi ně patřilo například uznání korejské nezávislosti, reparace a postoupení Taiwanu, Liao-tungu a Port Arthuru Japonsku a další. Požadavky byly celkem rozsáhlé a Japonsko si od nich slibovalo vedoucí pozici v Asii (Jansen, 2002, 432–434). Nicméně Německo, Rusko a Francie v *trojintervenci*⁶² doporučily Japonsku vrátit Lio-tung a snížit reparační požadavky pro zachování asijského míru. Přijetím požadavků *trojintervence* se vzedmuly další vlny protestů japonských obyvatel. I přes všechny pro a proti byla první Čínsko-

⁵⁹ V Japonsku stále platilo právo exterritoriality, které znemožňovalo soudit cizince podle japonského systému. Dalším velkým problémem bylo vysoké clo, které padalo na japonský export a zahraniční import, které si vláda nemohla regulovat.

⁶⁰ Budova postavena v západním, viktoriánském stylu. Jednalo se o symbol západního vlivu na japonskou společnost.

⁶¹ Neokonfuciánské hnutí založeno v 60. letech 19. století, které vzniklo jako reakce na západní myšlení a vzdělání.

⁶² Šlo o diplomatickou intervenci tří zemí, které se snažili zamezit japonské expanzi do Číny (Reischauer, 185).

japonská válka v Japonsku populárním tématem i ve vzdělaných kruzích. Vzdělanci vzdvihovali válku s Čínou jako prostředek pro modernizaci korejského poloostrova (Iriye, 2008, 768).

Členové *trojintervence* prosazovali požadavky na Japonsko pro zachování míru v Asii. Nicméně již několik let po doporučení snížit požadavky vůči Číně, se západní mocnosti stále více přibližovali k východní Asii, což nepůsobilo obavy jen Japonsku, ale také ostatním asijským zemím. USA stále více expandovalo do Tichého oceánu. Na konci 19. století měly Spojené státy pod správou Havaj a od roku 1898 také přiznaly zájmy na Filipínách. Francie si vzala pod správu čínskou provincii Kuang-tung na jihu Číny. Německo si přisvojilo Šantung a Rusko si na 25 let pronajalo Liao-tung. Jelikož se jednalo o území, které Japonsko bylo nuceno vrátit, zanechalo to v obyvatelích Japonska pocit hořkosti (Jansen, 2002, 436–438).

Ani Čína, kterou si postupně západní mocnosti začaly rozdělovat, nesouhlasila s nastalou situací. V roce 1900 proběhlo v Číně boxerské povstání⁶³ (1899–1901), které japonská a ruská armáda zdárně potlačily. Rusko se však odmítalo stáhnout z čínského území i na japonské doporučení, což působilo problémy Japonsku, USA a Británii, zemím, které měli v severní Číně své zájmy. Japonsko se navíc obávalo ruské expanze do severní části Koreje. S Ruskem se nedařilo vést jednání o stáhnutí vojsk a vláda se začala obávat, že válka s Ruskem bude nevyhnutelná (Jansen, 2002, 438–439).

Japonsko v roce 1902 uzavřelo s Velkou Británií Britsko-japonskou alianci, která obě strany zavazovala k vojenské podpoře druhé strany, kdyby se do konfliktu přidala strana třetí. Nyní mělo Japonsko za sebou silného spojence a to mu dávalo možnost vést případnou válku s Ruskem bez obav ze vstupu dalších stran do konfliktu, kdy by Japonsko zůstalo osamoceno (Jansen, 2002, 439).

Jelikož se jednání s carským Ruskem nedařilo, a odpovědi z ruské strany se nedostávalo, japonská vláda se rozhodla pro válku s Ruskem na počátku roku 1904. Admirál Nogi (1849–1912) bojoval u Liao-tungu, zatímco admirál Tógó (1848–1934) vedl bitvy s ruskou baltickou flotilou. Ztráty byly na obou stranách, ale Japonsko mělo v této válce lepší pozici. 5. září roku 1905 USA uspořádalo mírovou konferenci Japonska s Ruskem v Portsmouth v New Hampshiru. Japonsko mírovou smlouvou získalo

⁶³ Ozbrojený konflikt proti rostoucímu vlivu západních mocností a Japonska byl čínskou tajnou organizací ukončen boxerským protokolem, který zvýšil vliv západních zemí v Číně.

pronájem Liao-tungu, koncese jižní mandžuské spojky a také jižní část Sachalinu. Nejdůležitější položkou však bylo uznání japonských zájmů v Koreji, což dávalo Japonsku svobodu v dění na korejském poloostrově (Jansen, 2002, 439–440).

Japonské zájmy v Koreji podporovalo i USA, které mělo podobný zájem o Filipíny. Japonský vliv v Koreji rostl již mezi válkami, kdy Japonsko postupně začalo spravovat téměř všechny ekonomicky a politicky důležité oblasti, jako byl například císařský dvůr. Již dva měsíce po podepsání Portsmouthské smlouvy, v listopadu roku 1905 Japonsko vyhlásilo Koreu svým protektorátem. Do jeho čela vláda jmenovala Itó Hirobumiho, státníka, který se v 80. letech 19. století angažoval v přípravách japonské ústavy. Itó se snažil modernizovat korejský politický systém a společnost po vzoru japonské, nicméně tyto snahy neměly kýžený výsledek. Itó nakonec v polovině roku 1909 ze své pozice odstoupil a byl o několik měsíců později zabit korejským atentátníkem. Korea byla anektována v srpnu roku 1910, kdy pro-japonská kolaborační vláda podepsala smlouvu o úplné anexi Koreje (Jansen, 2002, 442–445).

3.2.2. Splnění cílů období Meidži

Po japonském vítězství v rusko-japonské válce se zdálo, že západní civilizace konečně začaly Japonsko vnímat, jako sobě rovné. V roce 1907 Británie s Japonskem prodloužila britsko-japonskou alianci z roku 1902, USA podepsalo s Japonskem *Taft-Kacurovo memorandum*, ve kterém se věnovalo rozdělení Asie, jednalo se především o Koreu a Filipíny, hned roku 1905 a s Ruskem Japonsko postupně podepisovalo dohody o vymezení hranic a také rovnoprávné smlouvy mezi lety 1907 a 1912. V Japonsku začaly vznikat ambasády západních zemí, jako bylo Nizozemsko, Rusko, Británie, Francie a další, což přispělo k vzájemným vztahům mezi Japonskem a Západem (Jansen, 2002, 445).

Japonsko se tak na konci doby Meidži stalo zemí, která byla modernizována a přijata Západem, což byl hlavní cíl celého období. Mimo jiné se Japonsku podařilo rozšířit svá území, jako to v rámci kolonialismu vidělo u dalších velkých mocností. Nyní mělo pod správou Taiwan, Koreu, Kurilské ostrovy a také jižní část Sachalinu. Mělo na 25 let pronajatý Liao-tung s čínských přístavem Port Arthur a vlastnilo koncese mandžuské spojky v severní Číně (Jansen, 2002, 446).

Ekonomicky Japonsko za 40 let období modernizace dokázalo projít spěšnou průmyslovou revolucí. Vlivem reformy financí, kterou prosadil ministr financí Macukata Masajoši⁶⁴ (1835–1924) se Japonsku podařilo ekonomicky osamostatnit a stát se rovnocenným hráčem na poli zahraničního obchodu (Crawcour, 2008, 614–615). Téměř ve všech odvětvích se zaváděly stroje, manufakturní výroba a další modernizace dělbý práce. Stavěly se vlakové tratě, telegrafické vedení, a zřizovaly se uhelné a měděné doly.

Ačkoli se zdálo, že se problémy, které Japonsko muselo řešit, vytratily, na obzoru se začaly objevovat nové překážky, kterými se Japonsko muselo zabývat. Jednou z těchto překážek byla situace rovnoprávnosti ve světě. Ačkoli Japonsko zaujímal stejné postavení jako ostatní země, začalo pociťovat vlnu rasové nerovnosti ze stran ostatních národů. Japonsko ostatně bylo jediným ne-europoidním vyspělým národem, což zakládalo různé problémy na mezinárodní scéně, jelikož ostatní země ještě nebyly připraveny na rasovou rovnoprávnost (Jansen, 2002, 448–449).

Další problém byl skokový nárůst populace. Zvýšení životní úrovně a moderní zdravotnictví s sebou přineslo růst natality a snižování mortality, kdy počet obyvatel z 35 miliónů v roce 1873 vzrost na 52 miliónů v roce 1913. Byl to problém ne jen v otázce ubytování, ale také v produkci jídla. Japonsko do roku 1899 bylo schopno své obyvatele uživit ze svých zdrojů, nicméně od přelomu století bylo nuceno jídlo importovat. Zvýšení populace také mělo za následek zvýšení migrace. Japonci kromě Koreje a Taiwanu hojně emigrovali na Havaj a do dalších částí Ameriky, ve které viděli možnost bohatšího a šťastnějšího života. Tato skutečnost však opět přiváděla pozornost k rasové rovnoprávnosti ve světě (Jansen, 2002, 447–448).

Lze prohlásit, že Japonsko na konci období Meidži konečně dospělo ke splnění cílů, které si předsevzalo v 60. letech 19. století. Období Meidži skončilo úmrtím císaře Meidžiho 30. července roku 1912. Následovaly sebevraždy řady státníků, armádních důstojníků a dalších, kteří smrt císaře považovali za konec velké éry japonských dějin. Císař Meidži byl hlavní ikonou modernizace Japonska, a proto mnoho obyvatel Japonska mělo pocit, že by měli zesnulého císaře následovat. Sebevraždu spáchal například i admirál Nogi, který vedl část japonské námořní armády při rusko-japonské válce (Jansen, 2002, 440).

⁶⁴ Ministrem financí mezi lety 1873–1881, premiér mezi lety 1991–1992 a 1996–1998.

3. Výchozí teorie

Tato kapitola je zaměřena na čtyři díla čtyř učenců období Meidži, kteří jsou považováni za důležité osoby ve spojení s teorií *nihondžinron*. Jak již bylo řečeno v úvodu práce, Fukuzawa Jukiči a Takahaši Jošio jsou zástupci raného období Meidži, zatímco Nitobe Inazó a Haga Jaiči jsou vzdělanci, kteří působili v jeho pozdním období. Osobnosti a jejich díla jsou řazeny chronologicky podle data vydání. Nejprve je uveden autor a poté následuje představení vybrané publikace.

3.1. Nástin teorie civilizace

3.1.1. Fukuzawa Jukiči

Fukuzawa Jukiči (福沢諭, 1835–1901) je považován za jednu z nejdůležitějších osobností období Meidži mimo hlavní politickou scénu. Jeho zásadní přínos spočíval ve vzdělání a také angažovanosti v otázkách lidských práv. Byl to přední autor a učitel tohoto období, který se snažil o modernizaci Japonska pomocí pochopení západních civilizací. Své poznatky poté předával svým studentů, čtenářům a posluchačům (Britannica, Fukuzawa Yukichi, 28. 10. 2022).

Fukuzawa pocházel z rodiny nižších samurajů z Kjúšú. Jeho otec zemřel velmi brzy, a tak ho podstatnou část života vychovávala pouze matka. V roce 1854 odjel do Nagasaki a poté roku 1855 do Ósaky studovat holandštinu⁶⁵ (Seifert, 2021, 50). Po zvládnutí holandštiny se Fukuzawa začal učit anglicky, jelikož pochopil, že angličtina bude po otevření Japonska důležitým jazykem. Roku 1860 byl členem první japonské výpravy do USA. Později byl využit jako tlumočnick při japonských výpravách do Británie, Francie, Ruska a dalších evropských zemí (Kyooka, 1934, 133–135). Po této zkušenosti napsal své první velké dílo s názvem *Seijó džidžó* (西洋事情), *Situace na Západě* (1866–1870), ve kterém shrnul své poznatky, které získal při cestě na Západ. Do USA odcestoval ještě jednou ve druhé polovině šedesátých let jako člen oficiální japonské výpravy (Kyooka, 1934, 143–144, 176–177).

V roce 1868 založil v Tokiu učiliště *Kéiódžidžuku* (慶應義塾) (Kyooka, 1934, 222), které poté od roku 1890 začalo fungovat jako Univerzita Kéiódžidžuku, japonsky *Kéiódžidžuku*

⁶⁵ V období Edo byli Holanďané jedini ze západních mocností, kdo mohli s Japonskem obchodovat přímo. Zřizovali se školy „holandského“ učení *Rangaku*, které se specializovali na holandské vědy, proto byla holandština důležitým nástrojem pro přiblížení se Západu.

*daigaku*⁶⁶ (慶応義塾大学), která patřila mezi první soukromé vysoké školy v Japonsku, které nebyly spojovány s politickou mocí (Britannica, Uni keiō, 28. 10. 2022).

V roce 1872 vydal pro Japonsko zásadní spis s názvem *Gakumon no susume* (学問のすすめ), *Výzva ke vzdělání* ve kterém nabádal národ ke studiu. Jeho neslavnější věta z tohoto díla zní „*Nebe nestvořilo člověka nad člověkem, ani člověka pod člověkem*“ (天は人の上に造らず人の下に人を造らず伝へり⁶⁷), která byla brána jako pobídka ke zvýšení gramotnosti v Japonsku (Fukuzawa, 1872, 3) Zároveň mohla být brána jako zmínka o rovnoprávnosti japonských obyvatel.

V roce 1873 vstoupil do společnosti *Meirokuša*⁶⁸ (明六社), kde vydával do jejího časopisu *Meiroku zašši*⁶⁹ (明六雑誌) a pokračoval tak v osvětě japonského národa (Britannica, Fukuzawa Yukichi, 28. 10. 2022). V roce 1875 vydal další publikaci s názvem *Bunmeiron no gairjaku* (文明論の概略), *Nástin teorie civilizace*, kde vysvětloval zásadní odlišnosti mezi Japonskem a Západem (Fukuzawa, 1875, 4–6). V 80. letech rovněž založil časopis *Džidži šinpó*⁷⁰ (時事新報), ze kterého se stal jeden z nejznámějších politicky orientovaných časopisů v Japonsku (Kyooka, 1934, 344–345).

Fukuzawa Jukiči se snažil o zvýšení gramotnosti Japonců a změnu ve školství. Mimo jiné se angažoval i v otázkách svobody, demokracie a rovnoprávnosti mezi muži a ženami. Tyto témata zakomponoval i do svých publikací zaměřených na Západ, kde vyzdvihoval tyto západní hodnoty, ve kterých by Japonsko mělo jít stejným směrem. Nepatřil však k anti-japonským učencům, nýbrž se snažil o zlepšení japonského národa se zachováním japonského ducha. Fukuzawa se dožil první Čínsko-japonské války, nicméně již nezažil dobu rovnoprávných smluv, které byly hlavním cílem období Meidži (Kyooka, 1934, 357–359). V roce 1901 náhle skonal na mozkovou mrtvici (Britannica, Fukuzawa Yukichi, 28. 10. 2022).

⁶⁶ Univerzita byla pojmenována podle období Kéiō (1865–1868), které předcházelo období Meidži.

⁶⁷ *Ten wa hito no ueni cukurazu hito no shitani hito wo cukurazu cutaeri.*

⁶⁸ Viz kapitola 1., Teorie *nihondžinron*.

⁶⁹ Časopis společnosti *Meirokuša*.

⁷⁰ Aktuální události. Dnes je vydáván pod názvem *Sankei šinbun* (産経新聞), Průmyslové a ekonomické zprávy.

3.1.2. Nástin teorie civilizace

Publikace *Nástin teorie civilizace*, japonsky *Bunmeiron no gairjaku* (文明論の概略) byla vydána roku 1875 v Tokiu. Jedná se o sbírku postřehů Fukuzawy Jukičiho o rozdílech mezi civilizacemi. Hlavní myšlenka díla je poukázat na odlišnosti západních národů od Japonska a dopracovat se k důvodům, proč je Západ považován za civilizovanější. Fukuzawa v textu využil své znalosti, které nabyl při svých cestách do Ameriky a Evropy, kde poznal západní kulturu.

V úvodu práce Fukuzawa osvětlil, jak vnímal rozdíly mezi japonskou civilizací a těmi západními. Tvrdil, že evropské civilizace jsou formami římské civilizace, tudíž se velmi liší od té japonské, která do otevření hranic na konci období Edo byla konfrontována primárně s čínskou civilizací. Dále uvedl, že je jeho práce zaměřena na lidské zvyky, náboženství, přirozenost, či silné a slabé stránky japonského a západních národů, které dohromady vytváří jednotlivé civilizace (Fukuzawa, 1875, 4–6).

Nástin teorie civilizace je na svých zhruba 160 stránkách rozdělena do deseti kapitol⁷¹. Fukuzawa se v knize zaměřil na termín civilizace, který nejprve vyložil a následně i používal. Vysvětlil základní rozdělení národů na národy civilizované, národy barbarské a národy napůl barbarské, či napůl otevřené, do kterých zařadil také Japonsko. Tyto „napůl civilizované“ státy popsal jako země, které mají dostatek jídla a oblečení, staví města, či mají svou literaturu, avšak o vědu se zajímá jen hrstka obyvatel, neumí inovovat a nemají zákony, nýbrž vycházejí z tradic (Fukuzawa, 1875, 13–14).

V knize také narazil na překážky pro vývoj civilizace, jako byly staré systémy, či nízká vzdělanost. Zmínil však, že struktura státu nemá vliv na civilizační vývoj, jelikož se objevují jak civilizované republiky, tak monarchie (Fukuzawa, 1875, 34, 38). Zároveň však popřel názor, že Asie je jen napůl civilizovaným kontinentem právě proto, že lidé nejsou dostatečně inteligentní. Fukuzawa uvedl, že stejně tak, jako jsou v asijských zemích inteligentní i méně inteligentní lidé, na Západě je tomu stejně. Vysvětlil však, že rozdíl je v tom, že na Západě se na vysoké posty dostali pouze ti nejchytřejší, kdežto v Asii na to nebyl kladem takový důraz (Fukuzawa, 1875, 40). Taktéž zmínil skutečnost, že ačkoli jsou lidé schopni každou zemi popsat i jedním slovem, které zobecňuje chování konkrétní skupiny obyvatel, není to přesně daný fakt, který by platil na celou skupinu, či na celou zemi. Nicméně tvrdil, že pozorováním a statistikou se dá určit, jací jsou lidé

⁷¹ Seznam kapitol je uveden v příloze.

v jednotlivých zemích, což je důležité pro pochopení dané kultury a společnosti (Fukuzawa, 1875, 41–44).

Fukuzawa se v práci zaměřil také na vysvětlení morálních principů, které porovnával s moudrostí (Fukuzawa, 1875, 64–75). Fukuzawa dále obhajoval šintoismus a buddhismus, přičemž uvedl, že i když si Západ myslel, že k civilizovanosti je potřeba křesťanství, není tomu tak. Rozdíl je pouze v tom, že civilizované země jsou země křesťanské. V *Nástinu teorie civilizace* je také uvedeno, že vědomosti nejsou vázané na víru, nýbrž na studium (Fukuzawa, 1875, 80–82).

Fukuzawa v rámci knihy přišel s hlavními body, které je třeba splnit, aby se Japonsko po vzoru Západu stalo civilizovanou zemí. Příkladem je vytvoření živé diskuze, jinými slovy politického prostředí, ve kterém bude možné vyjádřit vlastní názor a bude prostor pro debatu (Fukuzawa, 1875, 54–55, 61–62). V neposlední řadě Fukuzawa uvedl šest známých teorií, které se v Japonsku objevovaly, s cílem osamostatnit Japonsko. Do těchto teorií patřilo například znovu obnovení císařského systému, kladné vztahy se zahraničím, teorie o vypovězení cizinců, či snaha o navrácení se k uzavřenému Japonsku (Fukuzawa, 1875, 143, 150–155, 159–161).

3.2. Rasová teorie zlepšení

3.2.1. Takahaši Jošio

Takahaši Jošio (高橋義雄, 1861–1937), znám také pod jménem Takahaši Sóan (高橋箒庵) byl japonským podnikatelem a také mistrem čajového obřadu. Narodil se roku 1861 ve městě Mito v provincii Hitači⁷². Vystudoval Univerzitu Keiό a po studiu v Americe a pobytech v Londýně a Liverpoolu nastoupil do banky Micui. V roce 1895 byl jmenován do pozice ředitele *Micui gómen* (三井合名). Jako ředitel se snažil modernizovat firmu, a zároveň se angažoval v zavedení nové podoby obchodních domů (Koyama, 89). Ve firmě pracoval 16 let, než v 51 letech ze společnosti odešel a začal se věnovat čajovému obřadu.

Takahašiho dlouhodobým koníčkem byl čajový obřad. Věnoval se jeho historii a výzkumu. Díky své vášni pro čaj a svému původnímu povolání, se mu povedlo rozšířit

⁷² Dnešní prefektura Ibaraki.

čajový obřad do podnikatelských kruhů. Na témata čajových obřadů vydal několik děl, jako bylo dílo *Taišó meikikan* (大正名器鑑, 1937), *Slavné předměty období Taišó*, ve kterém se Takahaši zabýval slavným čajovým náčiním v éře Taišó (<https://kotobank.jp/word/%E9%AB%98%E6%A9%8B%20%E7%AE%92%E5%BA%B5-1648306>, 10. 11. 2022).

Dalším jeho známějším dílem, byla knižní série *Tóto čakai*⁷³ (東都茶会記), *Zápisky o čajovém obřadu Tóto*, která se dočkala 13 svazků. Jednalo se o publikaci, ve které byly zaznamenány použité předměty, jídlo a lidé, kteří se u čajového obřadu sešli (Koyama, 91).

I přesto, že se Takahaši velmi zajímal o výzkum a vývoj čajového obřadu, působil i jako reportér pro časopis *Džidži šinpó* (時事新報). Dále se věnoval myšlenkám na modernizaci země⁷⁴. Na toto téma napsal roku 1884 publikaci, *Nihondžinšu kairjóron* (日本人種改良), *Japonská teorie zlepšení*, která se zaměřovala na způsoby, jak vylepšit japonskou rasu, aby se vyrovnala té západní (Takahaši, 1884, 8–10).

Na konci svého života napsal dílo *Só no ato* (籌のあと, 1933), *Po Sóanovi*, ve kterém shrnul svůj život, který rozdělil do kapitol podle věku, podle zaměstnání a podle období, které zažil. Takahaši svůj život prožil ve čtyřech obdobích. Dětství prožil v období Edo, mládí v období Meidži, kde se zabýval převážně studiem a následnou prací ve firmě Micui. Odklon od podnikání a příklon k čajovému obřadu prožil v období Taišó (1912–1926) a konec svého života prožil v období Šówa (1926–1989). To vše je obsaženo v jeho již zmíněné autobiografické knize (<http://dasdasdas.blog.jp/archives/53074702.html>, 10. 11. 2022).

Takahaši Jošio zemřel 12. prosince roku 1937 ve věku 76 let.

3.2.2. Rasová teorie zlepšení

Dílo *Nihondžinšu kairjóron* (日本人種改良論), *Rasová teorie zlepšení* bylo vydáno 17. roku období Meidži (1884). Jedná se o Takahašiho debutové dílo, ve kterém se pokusil

⁷³ První takové dílo napsal Macuja Hisamasa (1521–1598) v období Azučí-momojama (1574–1600). Dílo neslo název *Macuja kai* (松屋会記), *Zápisník Macujův*, a byly v něm obsaženy informace o provedeném čajovém obřadě (<https://kotobank.jp/word/%E6%9D%BE%E5%B1%8B%E4%B9%85%E6%94%BF-1111470>, 10. 11. 2022).

⁷⁴ I když těmto myšlenkám se věnoval pouze v první polovině svého života.

Japoncům přiblížit, jakou cestou by se podle něj měli vydat, aby dosáhli kýžené rovnosti mezi Japonskem a západními zeměmi.

Publikace je rozdělená do pěti kapitol, ve kterých autor vysvětlil odlišné charaktery Japonců a lidí ze Západu. Na téměř 140 stránkách Takahaši navrhl cestu vylepšení japonské rasy pomocí změny jídelníčku, zvýšení fyzické aktivity, a konečně také vylepšením genetických vlastností Japonců. Takahaši zastával názor, že klíčovým způsobem pro získání dobrých fyzických i psychických kvalit je mezirasové míšení. Japonská rasa by tímto způsobem získala kvality obou ras a stala by se nadřazenou.

V úvodu práce se Takahaši zaměřil na průmyslové, politické a kulturní vlastnosti Západu, které by Japonsko mělo přijmout, aby se stalo rovnocenným národem. Uvedl, že stejně jako tomu je ve světě zvířat, i v lidském světě přežije pouze ten silnější, tudíž Japonsko musí udělat všechno proto, aby se tím silnějším stalo (Takahaši, 1884, 8-14). Takahaši se také zmínil o začínajících civilizačních chorobách, které se objevovali vlivem únavy, či přepracovanosti. Podle Takahašiho Američané ve druhé polovině 19. století šedivěli o deset let dříve, než Britové v důsledku svého hektického životního stylu (Takahaši, 1884, 26).

Takahaši čtenáře dále pobízel k nutnosti vylepšit genetickou výbavu japonského národa vytvořením vylepšené rasy, aby zlepšili své vlastnosti a zároveň snížili pravděpodobnost vrozených nemocí (Takahaši, 1884, 29–32, 39–42). Takahaši také připustil, že klimatické prostředí, ve kterém žijeme má vliv na fyzický i duševní vývoj člověka, a tudíž i fyzické rozdíly, které mezi jednotlivými lidskými rasami nachází (Takahaši, 1884, 34–38).

Takahaši rovněž vyzdvihl důležitost fyzického cvičení, které má kladný vliv na psychickou únavu, či další negativní stránky moderního života. Navíc, jak Takahaši naznačil, je fyzická aktivita důležitou součástí vojenské přípravy. Rovněž zmínil historii zavádění tělovýchovy do osnov vzdělávání. Takahaši s povinným tělocvikem na školách souhlasil a mimo jiné dával důraz na nutnost fyzické aktivity i u žen (Takahaši, 1884, 43–49, 56–59).

V závěru publikace Takahaši rozebral odlišnosti jednotlivých ras. Uvedl zde průměrnou výšku a váhu Japonců v porovnání s průměrem na Západě. Dále prohlásil, že v moderní době, jako bylo období Meidži, již není problémem mezirasový svazek, nýbrž je žádaný, jelikož potomek zdědí silné stránky obou ras (Takahaši, 1884, 100–103).

Nicméně Takahaši připustil, že takový to svazek může mít negativní vliv na vývoj a výchovu dítěte, kvůli odlišné mentalitě a kultuře rodičů (Takahaši, 1884, 108–109). Nicméně Takahaši se nakonec přiklonil k rasovému míšení, jelikož našel více pozitiv, než negativ, a zároveň dodal, že negativa se postupem času budou snižovat vlivem dalšího vývoje (Takahaši, 1884, 114–116).

3.3. Bušidó

3.3.1. Nitobe Inazó

Nitobe Inazó (1862–1933) je v Japonsku i ve světě znám především pro svou esej *Bushido – The soul of Japan*⁷⁵, *Bušidó – duše Japonska* vydanou v roce 1900. Nicméně Nitobe byl také vedle Učimury Kanzóa⁷⁶ (1861–1930) jedním z předních japonských křesťanů období Meidži. Nitobe se narodil do samurajské rodiny ve městě Morioka v provincii Mucu⁷⁷ (Oširo, 2007, 99–100). V jiných odborných pracích může být Nitobe Inazó označován i jako Óta Inazó. Nitobe se totiž na několik let stal dědicem rodu Óta⁷⁸. Byl to často viděný trend, kdy se mladší synové stávali nástupci jiných rodů, které neměly dědice. Po smrti svého staršího bratra však nastoupil na jeho místo jako dědic rodu Nitobe (Oširo, 2007, 108).

Na studia nastoupil na zemědělskou vysokou školu v Sapporu. Školu založil Kuroda Kijotaka (1840–1900), bývalý samuraj ze Sacumy, který se ve výuce zaměřoval na americký systém zemědělství. Tento systém zahrnoval pěstování importovaného ovoce či obilnin pomocí amerických zemědělských nástrojů, chov hospodářských zvířat a další. Nitobe při studiu začal inklinovat ke křesťanství, ke kterému nakonec konvertoval (Oširo, 2007, 101–102). Učimura Kanzó ve své biografii *How I became christian, Jak jsem se stal křesťanem* (1922) zmínil, že Nitobe si nechával říkat západním jménem Paul (Učimura, 1922, 18).

Studium na Sapporské zemědělské vysoké škole ukončil roku 1881 a po dvou letech práce v kolonizační správě se roku 1883 rozhodl nastoupit na Tokijskou univerzitu na obor anglická literatura. Po roce však byl ze studia zklamán kvůli nedostatečné kvalitě

⁷⁵ Nitobe svou esej nejprve napsal v anglickém jazyce a až poté přeložil do japonštiny. Anglický název je tudíž originálním názvem publikace.

⁷⁶ Známý japonský křesťanský konvertita. Více o něm v kapitole 1., Teorie *nihondžinron*.

⁷⁷ Dnešní prefektura Iwate.

⁷⁸ Hlavou tohoto rodu byl Nitobeho stýc Óta Tokitoši (1839–1915).

přednášek, a proto se rozhodl odjet studovat do zahraničí. V Americe nastoupil na Univerzitu Johna Hopkinse v Baltimoru a při svém pobytu se znovu setkal se svými třemi přáteli z křesťanských kruhů ze svých studií v Sapporu, Satóem Šósukem (1856–1939), Hiroiem Isamem (1862–1928) a Učimurou Kanzóem, který do Ameriky připlul krátce po Nitobem (Oširo, 2007, 113).

V Americe Nitobe studoval od roku 1884 do roku 1887. Mimo politiku, historii práva a dalších studoval na univerzitě také němčinu, která mu poté byla užitečná při studiu v Německu. V USA Nitobe prošel další křesťanskou proměnou, kdy vstoupil do *Náboženské společnosti přátel*⁷⁹, *Religious Society of Friends*, a roku 1886 se stal kvakerem⁸⁰. Ve společnosti se poté angažoval o založení odnože i v Japonsku (<https://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/191/Nitobe-Inazo>, 10. 12. 2022).

Nitobe po studiu v Americe dostal místo asistenta profesora na Sapporské zemědělské univerzitě. Díky svému místu byl vyslán studovat do Německa. V Německu působil od poloviny roku 1887 do roku 1890. Za čas strávený v Evropě studoval na Univerzitě v Bonnu⁸¹, na kterou ho pozval profesor Wilhelm Rein (1847–1929), který byl v tu dobu angažován v projektu s Japonskem. Dále studoval na Univerzitě v Berlíně a také na Univerzitě Martina Luthera v Halles (Oširo, 2007, 119–120).

Krátce po návratu do USA se Nitobe oženil se svou snoubenkou Mary Pattersonovou Elkintonovou⁸² (1857–1938), se kterou byl zasnoubený od roku 1888. Svatba se uskutečnila na počátku roku 1891. Po svatbě se Nitobe i se svou manželkou vrátil na Hokkaidó, kde nastoupil na pozici profesora na Sapporské zemědělské univerzitě (Oširo, 2007, 121–122).

Nitobe se velmi angažoval v otázce ženských práv v Japonsku. Podporoval vzdělávání žen na vysokých školách a roku 1918 se stal ředitelem ženské křesťanské univerzity, *Tókjó džóši daigaku* (東京女子大学), *Tokijská ženská univerzita*. Dále se zabýval problémem japonské migrace do Kalifornie v rámci Ligy národů, které byl členem. V roce 1924 byl kvůli nepřátelství vůči japonským přistěhovalcům vydán zákaz migrace japonských občanů do Ameriky. Nitobe se po tomto zákazu snažil vybudovat

⁷⁹ Společnost byla založena v 17. století Georgem Foxem (1624–1691). Jednalo se o náboženské uskupení, které prohlašovalo, že každý jedinec bez ohledu na národnost, či pohlaví, může mít přímé spojení s bohem.

⁸⁰ Označení člena Náboženské společnosti přátel Termín „kvaker“ označuje „přítele“.

⁸¹ Univerzita byla založena roku 1818 a dnes se řadí mezi jednu z 11 excelentních univerzit v Německu (<https://www.uni-bonn.de/en/university>).

⁸² V Japonsku známá pod jménem Mariko.

instituce zabývající se přátelstvím a porozuměním v mezinárodních společenstvích. V roce 1927 z Ligy národů vystoupil a stal se senátorem v horní komoře japonského parlamentu. V roce 1929 však z vlády odešel kvůli nesouhlasu s militarizací Japonska (<https://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/191/Nitobe-Inazo>, 10. 12. 2022).

Nitobe zemřel v roce 1933 na své poslední cestě do Ameriky, ve městě Victoria v Kanadě. Pohřeb se uskutečnil v Tokiu (<https://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/191/Nitobe-Inazo>, 10. 12. 2022).

3.3.2. Bušidó

Nitobeho dílo *Bushido – The soul of Japan, Bušidó – duše Japonska* (1900) vydané ve druhé polovině období Meidži, obsahuje velmi detailně propracovaný morální kodex japonských obyvatel, respektive samurajské vrstvy. *Bušidó* (武士道), neboli cesta samuraje bylo morálním kodexem, které vzniklo jako nepsaná pravidla pro samurajskou vrstvu a jejich počátek sahá až do období Kamakura (1192–1333)⁸³. V knize však lze nalézt Japonskou národní povahu a také japonskou identitu, která nesouvisí pouze se samurajskou vrstvou, jelikož ostatní vrstvy obyvatel postupně některé morální principy přijaly za své, a zároveň některé myšlenky vychází z chování civilních vrstev obyvatel. Ačkoliv kniha nebyla v období Meidži tak populárním dílem, jelikož se jednalo o analýzu středověkého systému, od 80. let minulého století zažila celosvětový boom. *Bušidó – duše Japonska* se začalo překládat do různých světových jazyků a čtenářům se líbila myšlenka na morálně spořádané samuraje. Nitobeho náhle populární kniha sloužila jako předloha pro film *Poslední samuraj, The Last samurai* z roku 2003 v hlavní roli s Tomem Cruisem (1962) (Oširo, 2007, 99).

Nitobe v knize uvedl, že původem samurajského kodexu je buddhismus, šintoismus a konfucianismus, což dělá morální kodex unikátním (Nitobe, 2020, 7).

Kniha *Bušidó – duše Japonska* je rozdělená do 17 poměrně krátkých kapitol. Každá kapitola se věnuje jednomu z morálních principů, které jsou součástí *bušida*. Jedná se

⁸³ Prvním mužem, kterému se povedlo samurajské morální principy zapsat, byl Jamaga Sokó (1622–1695). Jamaga byl konfuciánským učencem ze samurajského rodu. Jako jeho stěžejní dílo je považováno *Bukjó zenšo* (武教全書), Soupis veškerého učení samurajského z roku 1656. Hlavní myšlenkou samurajského kodexu byla lojalita k panovníkovi a otci, která je identická s konfuciánskou lojalitou k octi a vládci (<https://kotobank.jp/word/%E5%B1%B1%E9%B9%BF%E7%B4%A0%E8%A1%8C-144029>, 11. 12. 2022).

o principy, jako je odvaha, laskavost, zdvořilost, pravdomlupnost, čest, povinnost a loajalita, výcvik a studium, sebekontrola a další. Nitobe ve své knize rovněž vysvětlil vznik kodexu, jeho budoucnost a také jaký měl vliv na vývoj Japonska. V neposlední řadě se krátce zmínil o tréninku a také o pozici žen v samurajském kodexu, kde uvedl, že kodex samuraje si váží žen, které jsou silné a samostatné a neprojevují své city (Nitobe, 2020, 86–87). *Bušidó* mělo za cíl vychovat silné ženy a matky, které by byly po boku mužů, dodávaly jim sílu a v případě potřeby je dokázaly bránit v boji (Nitobe, 2020, 88–90).

V poslední kapitole se Nitobe pozastavil nad budoucností samurajského kodexu. Uvedl, že to nebyla modernizace armády, co vyhrálo první čínsko-japonskou válku, ale byla to síla japonských předků, která sídlí v japonských duších (Nitobe, 2020, 116–117). V závěru knihy Nitobe připustil, že *Bušidó*, jako systém, či etický kodex může vlivem času zaniknout, avšak jeho sláva jako symbol přetrvá (Nitobe, 2020, 118).

3.4. Kokuminsei džúron

3.4.1. Haga Jaiči

Haga Jaiči (1867–1927) pocházel ze samurajské rodiny z oblasti Fukui. Jeho otec, Haga Masaki (1841–1906) se věnoval japonské národní vědě *kokugaku*, a s ní spojené poezii waka. Další zálibou bylo šintoistické učení, ke kterému inklinoval a nakonec se stal šintoistickým knězem ([芳賀矢一とは - コトバンク \(kotobank.jp\)](http://kotobank.jp), 15. 12. 2022).

Pod vlivem otce se Haga Jaiči začal věnovat japonské literatuře. Studium na Tokijské císařské univerzitě započal na katedře japonské literatury. Nicméně Haga se již od mládí aktivně zajímal o studium anglického a německého jazyka, což mu poté otevřelo možnosti ke studiu v zahraničí. Na univerzitě studoval pod vedením jednoho z předních britských japanologů, profesora Basil Hall Chamberlaina (1850–1935). Chamberlainovo hlavní zaměření byla japonská poezie haiku, a vydával jedny z jejích prvních překladů do angličtiny (Haruo, 6). Mimo japonskou literaturu a cizí jazyky se Haga dále zajímal o japonské myšlení, nicméně styl, jakým se na univerzitě vyučovalo, pokládal za nedostačující (Haruo, 4).

V roce 1900 odjel studovat do Německa, kde nastoupil na Berlínskou univerzitu společně se svým krajanem Fudžiširem Teisukem (1868–1927). Při svém studiu v Německu se zaměřil na studium filologie a také na studium takzvaného Veškerého

národního vědění. Šlo o obor, ve kterém se mísila historie, filozofie, antropologie a sociologie. Jako základní zdroj ke studiu mu posloužila kniha od italského filozofa Giambattisty Vica (1668–1744), *Scienza Nuova, Nová věda* (1725) (Haruo, 11).

V roce 1902 začal působit jako profesor na Tokijské císařské univerzitě. Mimo jiné byl členem výboru pro výzkum národního jazyka a také člen komise pro správný zápis japonských abeced kana. Dále byl ve výboru pro výběr a editaci učebnic pro základní a střední školy (<https://d-museum.kokugakuin.ac.jp/eos/detail/?id=9547>, 15. 12. 2022).

V roce 1917 se Haga stal rektorem šintoisticky orientované univerzity *Kokugakuin* (國學院). Roku 1920 byl jmenován do rady pro průzkum svatyní a od roku 1925 byl členem rady pro jmenování vyšších šintoistických kněží. Haga skonal v roce 1927 ve věku 61 let (<https://d-museum.kokugakuin.ac.jp/eos/detail/?id=9547>, 15. 12. 2022).

Práce, které Haga vydával, měly většinou literární či filologická témata. Mezi jeho známé spisy patří například *Kokubungakuši džúkó* (国文学史十講), *Deset lekcí o historii národní literatury* (1899), či *Teikoku dokuhon* (帝国読本), *Čítanka císařské literatury* (1918). Dalším tématem Hagových děl bylo národní učení a filozofie, které jsou zakomponovány ve vydaných knihách, jako byly například *Kokuminseidžúron* (国民性十論), *Deset charakteristických vlastností japonského národa* (1908), *Kokugakuši gairon* (国学史概論), *Přehled dějin národního učení* (1913) a další ([芳賀矢一とは - コトバンク](http://kotobank.jp) (kotobank.jp), 15. 12. 2022).

Haga Jaiči měl jednoho syna, Hagu Majumiho (1903–1991), který se také věnoval literatuře, konkrétně literatuře německé. V roce 1928 odjel studovat do Německa, kde studoval pod vedením německého prozaika a básníka Ernste Bertrama (1884–1957). Po druhé světové válce působil jako profesor na univerzitách Tójó a Sóka ([芳賀 檀とは - コトバンク](http://kotobank.jp) (kotobank.jp), 15. 12. 2022).

3.4.2. Kokuminseidžúron

Dílo *Kokumenseidžúron* (国民性十論), *Deset charakteristických vlastností japonského národa* bylo poprvé vydáno roku 1908. Haga se v díle zaměřil na popis

japonského národního charakteru, japonské kultury a myšlení. V textu odkazoval na japonskou klasickou literaturu jako podklad pro své názory, které poté porovnával z názory týkající se západních zemí a také Číny (Haga, 1908, 1–4).

Kniha je rozdělena do deseti kapitol a každá kapitola je zaměřena na jeden národní charakterový rys Japonců, který je analyzován. Hlavním tématem publikace jsou myšlenkové a náboženské směry, které Haga pokládal za zdroje japonského charakteru. Konfucianismem, či neokonfucianismem podložil japonskou loajalitu a úctu k císaři (Haga, 1908, 17–20) a zároveň také japonské morální principy. Nicméně připustil, že vlivem převzaté etiky a zvyků ze Západu, se japonské morální principy pomalu vytrácely (Haga, 1908, 224–226).

Lásku a úctu k císaři však pozoroval i v kronice Kodžiki (712), a tudíž to byla hodnota, která mimo konfucianismus pramenila i ze šintoismu (Haga, 1908, 17–20). Příklady národního charakteru vycházejícího ze šintoismu se nachází ve více než polovině kapitol, a dokazuje tak Hagovu snahu hlavní myšlenkový a náboženský proud v období Meidži povznést. Haga vliv šintoismu dále pozoroval v charakterech, jako byl Kult předků, u kterého vyzdvihl termín *udžikami* (氏神)⁸⁴ (Haga, 1908, 47–48).

Jako dalším příkladem šintoistického vlivu Haga označil lásku k přírodě. Nabádal čtenáře, aby se podívali na kimona, samurajské brnění, či jiné japonské oblečení a všimli si na nich přírodních, a hlavně květinových vzorů. Poukazoval na to, že v Japonsku je příroda důležitou součástí lidských životů, což dokazují například rodové erby, ve kterých je povětšinou zachycen symbol přírody. Japonské umění bylo přírodou také velmi ovlivněno (Haga, 1908, 95–99).

Haga dále vyzdvíhal japonskou touhu po čistotě. Tuto touhu spojoval se šintoismem, jelikož šintoismus kladl velký důraz na čistotu (Haga, 1908, 183, 187). Dále se věnoval šintoistickým očištným rituálům a také přiložil seznam věcí a činností, při kterých dojde ke *kegare*⁸⁵ (穢れ), rituálnímu znečištění (Haga, 1908, 191 – 195). S čistotností je spojena další vlastnost japonského národa, a to je japonská jednoduchost, či strohost, kterou Haga vysvětloval pomocí ne moc mastného, či chuťově zajímavého jídla, či často viditelné prosté, málo barevné architektury⁸⁶ (Haga, 1908, 144–148). Haga

⁸⁴ Božstva chránící jednotlivé rody.

⁸⁵ *Kegare* bylo rituální znečištění, které je již tradičně spojováno s krví a se smrtí.

⁸⁶ Barevná sakrální architektura se v Japonsku v omezené míře nachází. Většinou se jedná o buddhistické chrámy, které byly postaveny podle vzoru čínských chrámů, které si zakládají na barevnosti.

vysvětlil, že strohá architektura vychází ze šintoismu, jakožto přírodního náboženství (Haga, 1908, 163–164). V neposlední řadě Haga citoval známé klasické literární dílo *Makura no sóši* (枕草子), *Zápisky pod polštář* (1000) od dvorní dámy Sei Šónagon⁸⁷ (966–1017/1025), která v knize popsala, že malé věci, jsou věci krásné (Haga, 1908, 165, 169–170). Haga tudíž japonský národ označil za národ čistotný, se sklonem pro strohost a minimalismus.

Buddhismu se Haga věnoval při vysvětlování japonské fixace na přítomnost. Byl názoru, že díky tomu, že Japonci nepřemýšlí o budoucnosti, neděsí se smrti, tato skutečnost jim pomohla ve válkách, jelikož japonská armáda byla odhodlána zvítězit a nemusela se potýkat s pochybnostmi (Haga, 1908, 65–66). Haga tvrdil, že původcem fixace na přítomnost je právě japonský buddhismus, který se vždy orientoval výhradně na to, co bylo právě v současnosti, nikoli na to, co bude v budoucnu (Haga, 1908, 73–76).

V závěru práce Haga zmínil poslední charakterový rys japonského národa, japonskou obětavost a laskavost, která vznikla symbiózou všech třech hlavních myšlenkových směrů v Japonsku (Haga, 1908, 232–234).

⁸⁷ Jedná se o jedno ze dvou předních klasických literárních děl období Heian. Druhým byl *Příběh prince Gendžiho*, napsaný dvorní dámou Murasaki Šikibu. *Zápisky pod polštář* obsahují popis života na císařském dvoře a je tak důležitým nástrojem pro zkoumání japonské kultury v tomto období (Midorikawa, 2008, 143–144).

4. Myšlenky výchozích teorií

Tato kapitola je zaměřena na souhrn a analýzu názorů a myšlenek objevující se ve výchozích textech. Do první podkapitoly jsou zařazeny postoje vůči politické a sociální situaci v Japonsku a na Západě⁸⁸. Další podkapitola se věnuje národním atributům Japonska, které autoři děl analyzovali. Třetí podkapitola je věnována pocitům méněcennosti a nadřazenosti, které Japonci cítili.

V publikacích se myšlenky a názory na Japonsko, Západ, popřípadě na kontinentální Asii prolínají a objevují se vedle sebe jak pocity méněcennosti, tak nadřazenosti. Proto je složité tyto ideje od sebe oddělit úplně. Z tohoto důvodu se informace v jednotlivých podkapitolách mohou prolínat, či v jiném kontextu opakovat.

4.1. Názory na politickou a sociální situaci

4.1.1. Názory týkající se Japonska

Japonsko se po otevření svých přístavů cizincům a nastolení nové vlády potýkalo s problémy týkajícími se ekonomiky, sociální situace a mezinárodních vztahů. V prvních letech období Meidži mělo za úkol zmodernizovat svou vládu spolu se zákony a nařízeními. Politické změny byly markantní a zanechaly po sobě dopad na všech rovinách, od sféry sociální po sféru ekonomickou. Není tedy překvapivé, že se autoři uvedených publikací k politické situaci nějakým způsobem, ať pozitivně či negativně, vyjadřovali.

Nástin teorie civilizace obsahuje hned několik politických názorů na Japonsko. Prvním z nich je skutečnost, že Japonsko po restauraci Meidži zrušilo vojenské uspořádání vlády z období Edo. Tento krok Fukuzawa hodnotil jako klíčový pro vývoj země, jelikož to mimo jiné umožnilo zlepšení životní úrovně obyvatel (Fukuzawa, 7). Druhým názorem je stanovisko, že náboženství v Japonsku nestojí samostatně a není oddělené od vlády, nýbrž se náboženství a politická moc navzájem kontrolují. Fukuzawa

⁸⁸ Názory uvedené v práci jsou vzaté ze čtyř výchozích textů. Primární účel práce je zdokumentovat jakým způsobem bylo v jednotlivém období smýšleno, nikoli pravdivost výroků, které jsou zde uvedeny.

uvedl příklad z období Edo (1603–1868), kdy byl buddhismus nástrojem, jak kontrolovat lid a udržet si moc⁸⁹ (Fukuzawa, 120–121).

Také v *Deseti charakteristických vlastnostech japonského národa* byl prostor věnován japonskému politickému systému. Haga došel k přesvědčení, že japonská vláda byla vládou teokratickou (Haga, 1908, 35). Teokratický systém vlády, je systém, který se odvolává na božské právo vládnout a císař kraluje ve jménu bohů (<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Teokracie>, 27. 12. 2022). Haga svůj postoj podložil postavením japonského císaře, který byl úzce spjat s božstvy pomocí termínu *magokoro*⁹⁰ (真心). Haga tento termín vysvětlil jako upřímný pocit loajality a lásky k božskému panovníkovi (Haga, 1908, 22). Nicméně Haga mimo jiné uvedl kult předků⁹¹ jako základ japonské politiky, díky kterému vzniká ucelenější vláda (Haga, 1908, 36–37).

Takahaši se ve své publikaci nezastavil u mandátu Nebes ani u božského císaře, kterého zmínil velmi okrajově. V práci se věnoval konkrétním problémům týkající se politiky v Japonsku. Přiznal nekompletnost japonského sňatkového systému období Meidži, který podle něho nesplňoval základní kritéria pro lepší vývoj japonské rasy. Jedním z problémů byl brzký vstup do manželství, který novomanžele připravil o hluboké city, které se před svazkem měly dostavit. Dále vyzdvihoval problém při výběru manželky, kdy místo rodové linie, postavení a věna, jako tomu bylo v období Edo, byl v období Meidži kladen důraz na vzhled ženy, a rodová linie byla až věc podružná. Tento nový způsob vybírání manželky mohl poté degradovat postavení rodu (Takahaši, 1884, 133–135).

V období Meidži se zásadně změnilo sociální uspořádání obyvatel. Zrušením kastovního systému, a zařazením samurajské vrstvy a ostatního obyvatelstva do kategorie prostého lidu, *heimin* (平民), vyvstaly nové problémy, jako byla například nerovnost pohlaví, či národnostních menšin. Sociální názory, které se v pracích objevovaly, i když se nejednalo o hlavní témata autorů, byly většinou zaměřeny právě na již zmíněné postavení žen v Japonsku. Fukuzawa Jukiči například hodnotil sociálně-politickou situaci v Japonsku jako nedostatečnou. Za svého života aktivně podporoval boj za lidská práva,

⁸⁹ V období Edo bylo v Japonsku potlačováno křesťanství. Jako jedno z nařízení proti jeho šíření, byl nutný zápis všech obyvatel v buddhistickém klášteře. Díky tomu měl šógunát přehled například i o počtu obyvatel v celé zemi.

⁹⁰ Termín *magokoro* (真心) je vysvětlován jako čisté, neposkvrněné pocity. Termín je také spojen se slovem „upřímnost“ (<https://kotobank.jp/word/%E7%9C%9F%E5%BF%83-633951>, 13. 2. 2023)

⁹¹ Kult předků je blíže vysvětlen v podkapitole 5.2., Charakter japonských obyvatel.

byl pro rovnoprávnost mužů a žen, pro zapojení žen do pracovního a studijního systému a odmítal názor, že by ženy měly být pouze dobré manželky a matky (Fukuzawa, 38).

Takahaši se také pozastavil nad rovností mezi muži a ženami na počátku období Meidži, nicméně této problematice nevěnoval mnoho místa. Při popisu rozdílů mezi životem na Západě a životem v Japonsku, jako jeden z důvodů připomněl postavení žen v Japonsku, které zabraňovalo dovršení svobody v japonské společnosti, jelikož byly ženy podřízené mužům (Takahaši, 1884, 25).

Nitobe se ve své knize zmínil o tom, jak podle japonského morálního principu vypadala správná žena. Ženy měly být silné, trénované k sebeobraně a měly být schopné ochránit svou rodinu. Zároveň však měly být ladné, elegantní, měly znát klasickou literaturu a měly být učené zpěvu či tanci. Nitobe dále uvedl, že japonská žena žila celý svůj život v sebezapření, obětování se pro své děti a manžela, kvůli čemuž západní učenci nazývali japonské muže otrokáři. Nicméně v *Bušidu* Nitobe tvrdil, že pokud je to sebezapření z vlastní vůle, tak to otroctvím nelze nazvat (Nitobe, 87–89, 91).

O morální principy se zajímal i Fukuzawa, který ve svém *Nástinu teorie civilizace* došel k závěru, že pro civilizační pokrok jsou potřeba zejména vědomosti a morálka. Jelikož Fukuzawa bral morálku jako nepsaná pravidla, která lidé nabudou skrze víru, hodnotil morální principy v Japonsku a na Západě jako velmi podobné. Vycházel z názoru, že ačkoli byly v Japonsku a na Západě jiné náboženské směry, morální systém byl obdobný. Nicméně přiznal, že na nabytí vědomostí muselo Japonsko v období Meidži ještě zapracovat (Fukuzawa, 82).

Zajímavý pohled na japonskou modernizaci zmínil ve své publikaci Nitobe, který v ní probral důvody samotné modernizace země a japonského národa. Ačkoli se zdálo, že hlavním důvodem bylo zlepšení ekonomické situace, Nitobe vysvětlil, že jelikož byli nejvyšší státníci, kteří stáli u zrodu nového Japonska velmi ovlivněni *bušidem*⁹² a jeho myšlenkami, pravým důvodem pro rychlou modernizaci země byla tížádost, kterou chtěli snížit svůj pocit méněcennosti. Jinými slovy, Japonci nechtěli, aby na ně Západ seshora shlížel, a ekonomické či jiné důvody byly důvody pozdějšími, které byly spíše nástroji pro japonskou tížádost (Nitobe, 107).

⁹² Viz kapitola 3.3.2., *Bušidó*.

4.1.2. Názory týkající se Západu a Číny

Japonské názory na Západ vyskytující se v období Meidži, byly rozdílné. Převládaly však dva hlavní názorové konsenzusy. Prvním bylo celkové negativní nahlížení na západní kultury a systém a druhým bylo přehnané vyzdvihování západních idejí, vlastností a vymožeností. V názorech na Čínu, se však v tomto období japonští vzdělanci více či méně shodovaly. Japonsko se snažilo dohnat Západ a moderní civilizace, ke kterým Čína nepatřila. To se odrazilo i v názorech na ni, jelikož převládala snaha o to, vykreslit Japonsko jako nejvyspělejší zemi v Asii.

Haga i Fukuzawa se ve svých pracích zmínili o mandátu Nebes, který mimo Japonska spojovali i s Čínou, ve které se mandát Nebes zrodil. Oba se ve svých názorech více méně shodovali, či doplňovali. Ačkoliv měly obě země nebeský mandát, tento mandát byl v každé zemi odlišný. Haga vysvětlil základní rozdíly v jeho vnímání. Zatím co japonský mandát Nebes byl neměnný a nepřenosný z jednoho rodu na druhý, v Číně se přesouval do rukou nejsilnějšího rodu, či tomu, kdo císaře svrhnul (Haga, 6–7). Fukuzawa Hagu doplnil názorem, že takovýto mandát Nebes byl hůře zřízený vládní systém, kvůli kterému byla Čína postavena do nevýhody, když přijímala západní politický systém. Důvodem byl teokratický politický systém. Naproti tomu v Japonsku, ačkoli byl formálně náboženský a politický systém podobně jako v Číně spojen, prakticky však po dlouhou dobu feudalismu fungoval dvojí systém vlády. V Japonsku existovala formální vláda, s císařem jako nejvyšším panovníkem a vláda faktická, se šógunem v čele, a to Japonsko lépe připravilo na přijetí západního systému (Fukuzawa, 19, 21).

Ačkoli byl japonský mandát Nebes oproti čínskému odlišný a podle zmíněných autorů i lépe systémově uspořádaný, měla Čína ospravedlněné svržení vlády a nastolení jiné. Čínský mandát Nebes byl pomíjivý. Jakmile se nový císařský rod ujal vlády, země začala prosperovat. Nicméně po čase začala Čína i celá vládnoucí dynastie upadat. To byla doba, kdy císařský rod ztrácel mandát Nebes, a ten se přesunul k jinému rodu (Fairbank, 153). Haga porovnával svržení císařského rodu v Číně s evropskými revolucemi. V Evropě se podle jeho slov jednalo pouze o násilné svržení vlády a nastolení jiné, na rozdíl od Číny, kde bylo svržení rodu v rámci mandátu Nebes v pořádku (Haga, 1908, 6).

Důležitým západním rysem, který autoři knih představili, byly individualistické hodnoty. Evropský individualismus nekorespondoval s myšlenkovými směry, které se

v Japonsku nacházely. Nitobe například souhlasil s tím, že individualismus ulehčuje mezilidské vztahy a také kategorizuje povinnosti jednoho člověka ke druhému. Nakonec se však přiklonil k systému, který se objevoval v *bušidu*. *Bušidó* hlásá stejné zájmy pro jednotlivce a pro rodinu, a to z japonské společnosti dělalo společnost kolektivistickou. Tato myšlenka je vedena instinktem a náklonností (Nitobe, 53).

4.2. Charakter japonských obyvatel

Autoři vybraných publikací si byli vědomi japonské odlišnosti od západních zemí. Je však vhodné zmínit, že si zároveň byli vědomi toho, že každá evropská země má vlastní jedinečnou kulturu. Jelikož zmínění autoři pracovně, či studijně vyjízděli do zahraničí, byli schopni rozpoznat charakteristiky jednotlivých národů. Nejvíce se však ve svých publikacích zaměřovali na vlastní národní charakter, u kterého cítili, že byl od západních kulturních rysů odlišný, a tím byl tedy pro zkoumání teorie *nihondžinron* zajímavým tématem. Charakterové rysy, které jednotliví autoři zmínili, byly většinou spojovány s náboženstvím, či s historickým kontextem. Díky tomu se také názory jednotlivých autorů na japonské národní charakterové rysy prolínají a doplňují.

Úctou a loajalitu k panovníkovi Haga zmínil ve své publikaci jako první charakterový rys Japonců. Ačkoli by se mohlo zdát, že i ostatní národy ctily své krále či císaře, Haga vysvětloval jeho japonskou podobu, která se nenacházela jinde na světě. Haga uvedl, že ačkoli v ostatních zemích také ctily panovníka a byli mu loajální, ve světové historii lze nalézt zmínky o vzpourách s cílem svrhnout vládce. Svržení krále vedl prostý lid, panovníkovi leníci, či jiná aristokracie (Haga, 1908, 5–6). Mohlo to být způsobeno postrádáním mandátu Nebes, který se v Asii hojně objevoval. Nicméně Haga neopomněl připomenout rozdíly mezi mandátem Nebes v Japonsku a v Číně. Jak již bylo zmíněno výše, v Číně docházelo k přesunu mandátu Nebes, tudíž se panovnické rody na trůnu střídaly (Haga, 1908, 7). V Japonsku však nikdy nic takového nenastalo a všechny vzpoury se konaly hierarchicky níže, u regentů, šógunů a dalších (Haga, 1908, 18–19). Díky této skutečnosti má Japonsko, alespoň podle japonských pramenů, nepřerušenu císařskou linii.

Viditelným rysem Japonců byla úcta k předkům. Tato úcta byla spojována se šintoismem, ale také s konfucianismem. Konfucianismus ve svém hierarchickém uspořádání vztahů, jako jeden ze vztahů zmiňuje vztah mezi otcem a synem. V tomto

vztahu se měl syn podříditi otci, jakožto nadřazenějšímu z nich a projevit mu patřičnou úctu (Haga, 1908, 45–46).

Úcta k předkům souvisela s úctou a loajalitou k panovníkovi. Haga tuto úctu k předkům nazval kult předků a vysvětlil ji pomocí japonských božstev, kdy se japonští předci po smrti stali ochrannými božstvy *udžigami* (氏神), ke kterým se jednotlivé rody obracely a vzdávaly jim úctu v šintoistických svatyních (Haga, 1908, 45–48). Nitobe tento názor doplnil prohlášením, že japonští vojáci nevyhrávali války pomocí moderních zbraní a taktiky, ale díky svým předkům, kteří vedli jejich srdce a jejich ruku do boje za Japonsko (Nitobe, 116–117).

Úcta k panovníkovi a kult předků směřovaly k dalšímu charakterovému rysu, který se v Japonsku objevoval a to byla láska k vlasti neboli vlastenectví, *aikoku* (愛国). Vlastenectví se nacházelo v japonském myšlení v období Meidži, a také v následných obdobích Taišó (1912–1926) a Šówa (1926–1989). Jelikož láska k vlasti přímo souvisela s láskou k panovníkovi a také s úctou k předkům, Nitobe tento rys uvedl v souvislosti se šintoismem. Nitobe prozradil, že oddanost či láska k panovníkovi nebyla myšlenka, kterou by si obyvatelé osvojili studiem, nýbrž to byla věc instinktu, která pramenila z morálních principů (Nitobe, 8–9). Dále na tuto lásku k vlasti navázal prohlášením, že žádný jiný národ není tak vlastenecký a zároveň věrný, jako Japonsko, a že právě tyto vlastnosti pomohly japonským vojákům zvítězit v první Čínsko-japonské válce (1894–1904) (Nitobe, 108–109). Haga se také věnoval vlastenectví, a opět jej dal do souvislosti s loajalitou k panovníkovi. Nicméně v rámci tohoto tématu zmínil termín *jamatogokoro* (大和心), který by se dal přeložit jako duše Japonska. Haga jeho pomocí vysvětlil lásku k zemi, jakožto k zemi japonských božstev, předků a také božského panovníka (Haga, 22–23).

S láskou k vlasti lze spojit další japonskou charakteristiku, a to lásku a úctu k přírodě. Tento charakterový rys je taktéž spojen se šintoistickým myšlením, ve kterém se hlásá, že božstva můžou být ve všem živém či neživém. Častým příkladem jsou hory a stromy. Proto byla japonská příroda v očích japonských obyvatel posvátná. Této charakteristice Haga věnoval celou jednu kapitolu své publikace, kde vysvětloval důležitost přírodních prvků v japonských domovech, přírodních vzorů na šatech, brnění, či na rodových erbech (Haga, 1908, 94–95). Mimo jiné ve své knize zmínil japonskou kuchyni, která se skládala

především z rostlinné stravy (Haga, 98). Nicméně tento trend, jak se Haga domníval, byl způsoben buddhistickým myšlením, které zakazuje konzumaci masa (Haga, 247).

Známým japonským rysem bylo dobré vychování a slušné vystupování vůči ostatním. Zdvořilost v Japonsku byla hluboce zakořeněná v chování obyvatel. Nitobe čtenářů prozradil základ této zdvořilosti. Zastával názor, že jejím základem je úslušnost či skromnost, která se projeví díky úctě k citům druhého (Nitobe, 32–33). Haga se také věnoval dobrým mravům, u kterých zmínil právě *bušidó*. Ačkoli přiznal, že od počátku období Meidži prošla japonská společnost takovou proměnou, že se od *bušida* pomalu upouštělo (Haga, 1908, 230–231). Nicméně *bušidem* měl Haga na mysli spíše japonskou bojovnost, nikoli právě japonskou zdvořilost, kterou přisuzoval buddhistickému myšlení, které bylo proti krutosti (Haga, 246).

Slušné chování k ostatním bylo v Japonsku základem komunikace mezi lidmi. Nicméně dalším důležitým povahovým rysem, který jako klíčový zmínil ve své publikaci například Haga, byla laskavost a obětavost. Ačkoli Haga připustil, že Japonsko bylo bojovným národem, pod vlivem *bušida*, samurajové se snažili spory urovnat mírumilovně (Haga, 1908, 231). Nitobe také zmínil milosrdenství a velkodušnost, jako důležitou součást japonské výchovy (Nitobe, 23).

Uspořádání společnosti hrálo velkou roli při popisu japonské kultury a japonského národa. Na rozdíl od již zmíněného evropského individualismu Japonsko kladlo důraz na skupinu, jako nejdůležitější jednotku společnosti. Haga se zabýval japonským společenským uspořádáním a vysvětlil, jak se liší od společenského uspořádání na Západě. V evropských zemích byla společnost rozčleněna na obyvatele, jako na nejmenší společenskou jednotku, která byla samostatná. Nicméně v Japonsku byla nejmenší společenskou jednotkou rodina, která sice samostatně fungovala, ale členové rodiny žili a pracovali v rámci rodinného svazku. Japonská společnost tedy nebyla primárně zaměřená na individualitu. Nicméně Haga ve své publikaci dodal, že v pozdním období Meidži byla ve společnosti individualita patrná, nejednalo se však o většinový trend (Haga, 1908, 50–51).

Fukuzawa přinesl zajímavý pohled na japonské vnímání národa. Prohlašoval, že Japonci nebyli sjednoceným národem, a tak ani v Japonsku do počátku období Meidži japonský národ neexistoval. Důvodem byla absence zahraničních sporů v předchozím období Edo (1603–1867) či období Válčících států, *Sengoku džidai* (戦国時代, 1467–

1615), které by mohly japonský sjednocený národ vytvořit. V období válčících států japonští daimjóové vedli bitvy výhradně mezi sebou. Proto, pokud se válčilo uvnitř Japonska, obyvatelé to vnímali pouze jako spor samurajských rodů, se kterými neměli nic společného. Fukuzawa svůj výrok vysvětloval nečinností a nezájmem japonských civilních obyvatel ve válkách samurajských rodů a v následné změně ve vedení v jednotlivých provinciích (Fukuzawa, 117–118).

4.3. Vnímání japonského národa

4.3.1. Pocit méněcennosti

Pocit méněcennosti vychází z myšlenky, že člověk nedosahuje kvalit jiného člověka. Může se jednat o kvality fyzické, duševní, či nedostatek schopností, které lidi nutí k sebekritickému myšlení. Projevuje se především pochybností o svých schopnostech a hodnotách, kterou se snaží zakrýt přehnaným vyzdvihováním svých kvalit, proto se tento termín často spojuje s pocitem nadřazenosti (Hartl, 2004, 264). V Japonsku je potřeba srovnávat se se západními zeměmi a kulturami velmi silná. Je tedy samozřejmé, že na počátku období Meidži tato komparace vyústila v silný pocit méněcennosti ve většině ekonomických a kulturních sférách.

Pokud by se odhlédlo od civilizovanosti, či „modernizovanosti“ japonského národa, prvním velkým rozdílem, který Japonci mezi sebou a Západem viděli, byla fyzická stránka. V období Edo a na počátku období Meidži, kdy se obyčejní obyvatelé Japonska s cizinci nesebkávali⁹³, a europoidní rasa byla přesvědčena o své suverenitě, hodnotili Japonci svou fyzickou stránku spíše negativně. Například Takahaši se ve své knize zajímal především o rozdíly lidských ras a jejich zdokonalení. Srovnával stavbu těla Japonců a Evropanů. Došel k závěrům, že ve výšce⁹⁴, váze ani ve velikosti hlavy se Japonci nemůžou obyvatelům Evropy rovnat (Takahaši, 101–102). Tato skutečnost ještě prohloubila jeho snahu o vylepšení japonské genetiky, jelikož se domníval, že japonská rasa byla horších kvalit, než byla ta europoidní. Proto doporučoval dětem stravování západního typu, jinými slovy konzumovat maso a mléčné výrobky, aby získaly potřebnou sílu a výšku. Dospělé obyvatele nabádal k uzavírání mezirasových svazků. Při tomto

⁹³ V období Edo se cizinci ze Západu s Japonci stýkali pouze v omezené míře na uměle vytvořeném ostrově Dedžima.

⁹⁴ Podle Takahašihho tabulek měl průměrný evropský muž 173 cm a žena 162 cm. Průměrný japonský muž pak dosahoval přibližně 161,4 cm.

svazku by při reprodukci došlo ke smíchání genů dvou ras, a tím by si japonská rasa své vlastnosti a schopnosti zdokonalila (Takahaši, 119–120).

Dalším velkým rozdílem mezi Západem a Japonskem byl již zmíněný civilizační rozdíl. Japonsko bylo na konci období Edo konfrontováno s nábožensky, systémově a ekonomicky vyspělými státy, které Japonsko začaly brát jako nerovnocennou zemi, která nebyla dostatečně moderní na to, aby ji mohly brát jako rovnocennou. Fukuzawa se ve své publikaci zaměřil na důvody, proč bylo Japonsko méně civilizovaným státem, který za jeho života byl vnímán jako „polocivilizovaný“ (Fukuzawa, 13). Problém viděl například i ve vnímání světa kolem, kdy na rozdíl od Západu, který inovoval a vynalézal nové věci, či přemýšlel nad přírodním vývojem lidstva a nad různými filozofickými a fyzikálními otázkami, život v Japonsku byl ve velké míře stále řízen božstvy (Fukuzawa, 83).

4.3.2. Pocit nadřazenosti

Pocit nadřazenosti japonské kultury začal být více patrný v důsledku modernizace ekonomické a politické sféry země a také díky prvním válečným úspěchům Japonska ve druhé polovině období Meidži. Tento pocit přetrval až do konce druhé světové války. Japonští učenci, kteří se zaměřovali na teorii *nihondžinron* převážně vyzdvihovali unikátní charakter japonského národa, který je popsán v předešlé podkapitole, jako základ nadřazenosti vůči jiným národům. Charakterové rysy, jako byla loajalita, morálka, disciplína, či etika, byly to, co podle nich Japonsko dělalo silnějším, statečnějším, či svrchovanějším národem.

Jak již bylo zmíněno výše, Japonci byli ve svém způsobu chování zaměřeni na morální principy, které pramenily z náboženství, myšlenkových směrů, ale také ze samurajského systému, který byl do konce období Edo důležitou součástí Japonska. Pochopitelně díky tomu autoři uvedených publikací, a také další japonští učenci došli k závěru, že právě morálkou je Japonsko kultivovanější a schopnější než Západ. Mezi jednotlivými stanovisky převládaly názory jako byl například ten, že Japonsko vyhrálo války díky své morálce, která jim dávala výhodu, jelikož byla japonská armáda disciplinovanější. Tyto názory byly podpořeny myšlenkou japonské loajality ke svým pánům a také k císaři.

Loajalita a úcta k císaři, byla zmíněna ve většině prací v souvislosti s konfucianismem a neokonfucianismem⁹⁵, který byl v období Edo hlavním myšlenkovým proudem, který měl silný vliv na státní systém. Také šintó bylo v této souvislosti zmíněno. Hlásalo myšlenky o božském císaři, který je nad člověkem a má tak právo vládnout obyčejným lidem. Díky této božské rodové linii se japonský císař lišil od ostatních panovníků v jiných zemích. Haga tomuto tématu věnoval velkou část své publikace a přišel na další rozdíl mezi vnímáním panovníka v Japonsku a na Západě. Haga vysvětloval, že ačkoli se na Západě revoluce konaly s cílem sesadit panovníka a ujmout se moci, většina japonských revolucí měla za cíl vrátit faktickou moc císaři (Haga, 1908, 4–5).

Významným tématem, které souviselo s pocitem nadřazenosti, bylo zdvořilé chování, kterého si Japonci velmi cení. Jejich zdvořilost je i dnes známo po celém světě. Například Haga ve své publikaci věnoval japonské zdvořilosti celou kapitolu, ve které se zaměřil na správné chování k druhým. Ostatně zdvořilost je v japonské kultuře zakořeněná velmi hluboko a odráží se například i ve stylu jazyka, ve kterém se objevují zdvořilostní předpony či speciální slovní spojení, slovesa a podstatná jména pro dodržení zdvořilého stylu komunikace (Haga, 206, 209). Nitobe se ve své publikaci věnoval japonskému chování, a prohlašoval, že japonská chuť po kráse a dokonalosti vedla Japonce ke zdokonalování své zdvořilosti (Nitobe, 31).

V této kapitole byly shrnuty důležité charakterové rysy japonského národa, které vytvářely jeho osobitost. Je však vhodné zmínit, že Japonsko nebylo zcela odlišné od zbytku světa. V chování Japonců se daly a dají nalézt i povahové vlastnosti, které měli totožné s jinými kulturami. Po většinou se jednalo o čínskou, popřípadě korejskou kulturu. Tato skutečnost byla výrazně ovlivněna sdílenými myšlenkovými proudy, které byly rozšířené po celé východní Asii. V tomto kontextu lze uvést již zmíněný mandát Nebes, či hierarchické uspořádání společnosti.

⁹⁵ Neokonfucianismus byl druh konfucianismu, který se začal formovat v 9. století v Číně.

5. Nihondžinron po období Meidži

V této kapitole je pozornost zaměřena především na myšlenky o japonské společnosti v pozdějších obdobích. Důraz je kladen především na výroky, které se týkají teorie *nihondžinron* v období Meidži a zároveň nějakým způsobem souvisejí s názory, které jsou obsaženy ve vybraných publikacích. Jednotlivá stanoviska jsou poté porovnána s názory vyskytující se v období Meidži. Kromě starších děl, jako je *Klima* (1935), či *Chryzantéma a meč* (1946) zde budou zmíněna i současná díla jako je *Japonsko, japonština, Japonci, Nihon, Nihongo, Nihodžin* (日本、日本語、日本人, 2001) a *Japonci a japonská společnost, Nihondžin to nihonšakai* (日本人と日本社会, 2022). Hlavním cílem této kapitoly je zjištění, zdali se obdobné myšlenky, jako byly ty z období Meidži, objevovaly i v pozdějších dobách.

Wacudži Terucó a jeho publikace *Klima*, poukazuje na japonskou odevzdanost osudu. Jinými slovy pocit, že dění kolem sebe člověk nemůže změnit, a je tedy lepší ho přijmout, než proti němu bojovat. Japonsko bylo ve Wacudžiho teorii zařazeno do monzunového klimatu⁹⁶. Klimatická nestálost, která byla pro monzunové podnebí typická, byla podle Wacudžiho hlavním důvodem, proč se v japonských charakterových rysech již zmíněná odevzdanost a podřízenost objevovala (Wang, 75–76).

Jelikož byly přírodní podmínky v Japonsku proměnlivé, obyvatelé je začali brát jako součást jejich každodenního života a sebe jako součást přírody (Cukahara, 27). Toto tvrzení koresponduje s názorem Hagy Jaičiho o lásce a úctě k přírodě. Haga přírodu bral jako důležitou součást života japonských obyvatel a tento názor podpořil japonským přírodním náboženstvím, šintoismem⁹⁷ (Haga, 94–95).

Wacudži dále poukazuje na evropský individualismus, který se začal projevovat díky mírným klimatickým podmínkám v Evropě. V ostatních částech světa byl naopak kladen důraz především na skupinu, jelikož jednotlivec by nedokázal ochránit sebe a také svoji úrodu v klimaticky horších podmínkách (Cukahara, 26–27). Evropská individualismus ve své práci zmínil také Haga. Vysvětloval v ní, že zatímco byla evropská společnost zaměřena na individualitu, japonská společnost do této fáze teprve směřovala, a tak v období Meidži nebyly individualistické myšlenky tolik patrné (Haga, 50–51).

⁹⁶ Viz kapitola 1, Teorie *nihondžinron*.

⁹⁷ Hlavní myšlenka tohoto náboženského směru je obsažena ve výkladu, že se božstva mohou objevovat kdekoli. Nejběžnější místa jsou kmeny stromů, hory, skály, či kameny.

Populární knihou vydanou v polovině minulého století byla *Chryzantéma a meč* (1946) napsaná autorkou Ruth Benedict⁹⁸. Hned v úvodu publikace je zmíněn důvod, proč autorka v názvu knihy použila květinu a bojovou zbraň. Vysvětluje, že oba tyto pojmy jsou důležitými symboly japonské kultury, přičemž dodává, že jak chryzantéma, tak meč, v Japonsku symbolizují společenskou hierarchii (Benedict, 23). Společenská hierarchie podle Benedict vycházela z konfucianismu, z myšlenkového proudu, kterému učenci období Meidži připisovali velkou váhu při popisování japonského národního charakteru (Cukahara, 11). Meč měl dále symboliku očištnou. Jinými slovy, pokud se čištění meče zanedbává, čepel začne rezivět (Benedict, 23). Toto přirovnání může souviset s tělesnou a duševní stránkou Japonců, pro které byla čistota součástí každodenního života. Haga ostatně ve svém díle čistotu vyzdvihoval⁹⁹. Ruth Benedict však rez na meči vysvětluje ve spojitosti s vlastní ctí (Benedict, 23), kterou propagoval ve své knize Nitobe. Oba se shodli na tom, že potřeba vyvarovat se činů, které by mohly poškodit vlastní dobré jméno či jméno celé rodiny, byla v Japonsku klíčová.

Chryzantéma podle Benedikt však neznamenal pouze společenskou hierarchii, ale také plánování a strnulost systému, ve kterém člověk nesmí sejít z předem dané cesty (Benedict, 23). Tento zkostnatělý systém vychází z morálních principů, dodržování norem a již předem daných návodů, jak se co dělá. Všechny tyto tři vlastnosti se nachází mezi hlavními charakterovými rysy Japonska zaznamenaných Nitobem v *Bušidu* (Cukahara, 7–8).

Symbol květiny lze připodobnit k lásce k přírodě, kterou vyzdvihoval ve své práci Haga. Znakem císařské rodiny je šestnácticípá žlutá chryzantéma, což podporuje pravdivost Hagova názoru o lásce a úctě k přírodě. Zároveň tato skutečnost vysvětluje důvod, proč byla pro Benedict chryzantéma symbolem hierarchie ve společnosti.

Ve společné práci *Japonsko, japonština, Japonci* (2001) Óno Susumu (1919–2008), Morimoto Tecuró (1925–2014) a Suzuki Takao (1926–2021) tvrdí, že Japonským hlavním rysem je tolerance, díky které bylo Japonsko schopno v minulosti přijmout čínský systém vlády, a později evropské hodnoty, jako bylo například křesťanství. Nicméně poukazují také na japonskou lásku k přírodě, kterou považují za původně japonskou. Na rozdíl od Západu, který se snaží přírodě poručit a vede s ní boje, Japonci

⁹⁸ Viz kapitola 1., Teorie *nihondžinron*.

⁹⁹ Viz kapitola 4., Myšlenky výchozích teorií.

s přírodou splývají, vnímají změnu ročních období a berou se jako její součást (Cukahara, 2022, 5).

Tento výrok se velmi přiblížil názorům, které zastával Haga Jaiči. Lásku k přírodě uvedl ve své knize jako jeden z hlavních japonských charakterových rysů, který se projevoval téměř ve všech odvětvích japonské kultury. V předešlé kapitole bylo zmíněno například jídlo, oblečení, či rodové erby, které velmi často měly květinový vzor (Haga, 98).

Tolerance, kterou Óno s ostatními vyzdvihují, lze přirovnat k laskavosti, o které hovořili Haga s Nitobem. Všichni se v tomto případě shodují, že tento japonský rys pramení z buddhismu. Buddhismus se svou mírumilovnou povahou, která dbá na ochranu živých bytostí, přímo zapadal do tohoto popisu. Tato tolerance se projevuje také ve stylu komunikace, ve které je kladen velký důraz především na pocity druhého. Zmíněná empatie je také důvodem pro časté vypuštění negace (Cukahara, 2022, 5), či změny obsahu řečeného, aby nedošlo k nepříjemné konfrontaci.¹⁰⁰ Je to jeden z příkladů *tatema*e a *hon*ne, tedy toho, co člověk říká a toho co si myslí. Zmíněné termíny jsou blíže vysvětleny v kapitole 1., Teorie *nihondžinron*. Haga japonský jazyk uvedl jako příklad japonského charakteru, nicméně svůj pohled zaměřil zejména na zdvořilostní stránku jazyka (Haga, 206).

Posledním autorem zde uvedeným je Cukahara Jasuhiro (1960). Cukahara se ve své publikaci *Japonci a japonská společnost* (2022), mimo současnou situaci v Japonsku ohledně koronavirových opatření, zahraničního obchodu a politického systému, zabývá také známými kulturně-antropologickými teoriemi. Ve své knize se věnuje například *Bušidu*, které je i v současném Japonsku populární knihou. Cukahara se zaměřuje na Nitobeho myšlenky, které mají potenciál z japonského myšlení a chování nevymizet. Do této kategorie patří například dodržování norem, či správných mravů, jelikož se díky těmto charakterovým rysům zvyšuje důvěra v okolí, což dělá soužití ve společnosti snazší (Cukahara, 2022, 7–8).

V této kapitole je vhodné zmínit i nová témata této teorie, která se nedají nalézt ve starších textech. Jako příklad lze uvést koronavirová opatření, či způsob života

¹⁰⁰ V japonštině existuje spousta gramatických frází a možností, jak opsat přímý nesouhlas s názorem druhého. Japonci se v konverzaci snaží vyhnout nepříjemnostem, které by nastaly, kdyby vyjádřili svůj nesouhlas naplno. Proto se uchylují s méně konfrontačním metodám, kdy svůj názor nevyjádří, nebo jej pozmění.

japonských obyvatel v období covidu 19 (Cukahara, 2022, 140–141). Těmto novodobým tématům se v současnosti věnuje velké množství sociologů, politologů či kulturních antropologů. Byl to nový impulz pro teorii výlučnosti Japonska, protože lze vidět odlišný přístup při řešení pandemie v Japonsku a ve zbytku světa.

Cukahara například hledal důvod, proč byl, oproti ostatním zemím, v Japonsku jednodušeji zaveden lockdown. Přišel s názorem, že ačkoli téměř po celém světě, byl zákaz cestování, či vycházení zaveden, v Japonsku tato omezení bez větších problémů vydržela několik let. Cukahara vysvětlil, že je to způsobeno japonským společenským uspořádáním. Japonci mají pocit, že jsou podřízeni vládě, a tudíž musí dodržovat její nařízení, jako rozkaz jejich nadřízeného. Dále se v rámci koronavirových omezení často využívalo slovo *džišuku* (自肅) znamenající sebekázeň, či dobrovolnou zdrženlivost. Díky této sebekázi a pocitu podřízenosti vládním nařízením dokázala vláda poměrně na dlouhou dobu bez velkých potíží obyvatele přísně kontrolovat (Cukahara, 140–141). Tento jev však může mít spojitost také s odevzdaností osudu, o které mluvil Wacudži.

Pozdější teorie a názory na období Meidži jsou důležitým nástrojem pro zkoumání pravdivosti a přesnosti jednotlivých myšlenek. Zároveň to otevírá další zajímavá témata pro výzkum, jako je hledání společných a rozdílných bodů teorie *nihondžinron* v období Meidži, či jiného historického období, a v současnosti.

Jak již bylo zmíněno výše, v současné teorii *nihondžinron* či *nihonron* se objevují novodobá témata. Mimo témata jako je covid 19 se jedná o motivy, které jsou důležitými body současné japonské společnosti. Pro příklad lze uvést řešení důchodů v Japonsku, změnu ústavy, ekonomickou situaci a další. Nicméně současnými tématy teorie *nihondžinron* se již obsah textu posouvá dál od tématu této práce.

6. Závěr

V práci byla představena teorie *nihondžinron*, její zrod a vývoj. Dále zde byli uvedeni čtyři učenci období Meidži a jejich vybrané práce, které se zabývají japonskou kulturou a společností. Tyto práce byly v tomto textu analyzovány. Jejich hlavní myšlenky byly vysvětleny v páté kapitole. Fukuzawa a Takahaši se primárně zaměřovali na vylepšení a modernizaci Japonska, které se mělo vyrovnat západním mocnostem. Haga s Nitobem naproti tomu kladli důraz na představení unikátních japonských charakterových rysů, které z Japonska dělaly kulturně odlišnou zemi. Všichni čtyři učenci své názory opírali o náboženské a myšlenkové směry, které se v Japonsku vyskytovaly. Zejména se jednalo o šintoismus, buddhismus a konfucianismus¹⁰¹.

Nitobe ve své knize *Bušidó: Duše Japonska* vyzdvihoval úctu k předkům a zdvořilost, ve kterých byl ovlivněn šintoismem. Z konfucianismu převzal pět hierarchických vztahů a z buddhismu vyzdvihoval především klid, který pramenil z odevzdání se svému osudu. Sedm hlavních charakterových rysů japonského národa, které Nitobe ve své knize popsal, se skládají z odvahy, vřelosti, dodržování norem, správného dělání věcí, upřímnosti, důležitosti dobrého jména a věrnosti (Cukahara, 7–8). Jeho hlavním záměrem bylo představit světu japonského ducha a také morální systém, který považoval za zásadní znak japonského národa. Zároveň se snažil vysvětlit důvody japonských úspěchů a povznést tak ve světě mínění o Japonsku i jeho obyvatelích.

Také Haga své názory zakládal na náboženských a myšlenkových směrech. Šintoismem vysvětloval úctu k předkům, úctu k císaři, či lásku k přírodě. Buddhismus dal do spojitosti se zaměřením se na přítomnost, či k lidské vřelosti a ochotě pomoci. Konfucianismem podkládal smysl pro dodržování společenských norem. Tyto vlastnosti také patří mezi hlavní charakterové rysy japonského národa, které Haga ve své knize *Deset charakteristických vlastností japonského národa* vyzdvihl. Nepopsal v ní však pouze deset hlavních charakterových rysů, které nesou název jednotlivých kapitol, ale zaznamenal i další rysy, které byly důležité pro analýzu japonského národa. Jednalo se například o japonský kolektivismus.

¹⁰¹ V Japonsku v období Meidži nastala vlna rozšíření křesťanství, nicméně neměla takový kulturní dopad, aby se v teorii nějak významněji křesťanství projevilo. Navíc, jelikož bylo v období Edo křesťanství potlačováno, nemělo zásadní vliv na vývoj japonské kultury.

Fukuzawovým hlavním záměrem bylo japonské obyvatele pobídnout ke vzdělávání. Mimo jeho knihu *Výzva ke vzdělání, Gakumon no susume* (学問のすすめ), se důležitost vzdělanosti objevovala i ve zkoumané publikaci *Nástin teorie civilizace*. Kromě tématu vzdělání přiblížil čtenářům západní systém vlády a původ západních národů, který porovnal s původem Japonců. Jeho názory zpravidla obsahovaly myšlenky o nadřazenosti Západu. V díle se primárně zabýval termíny civilizovanost, civilizace a modernita. Tyto termíny dával do souvislosti s japonským národem a s cílem pozvednout Japonsko do skupiny vyspělých států.

Takahašiho poněkud kontroverzní dílo *Rasová teorie zlepšení*, obyvatele Japonska pobízelo k uzavírání sňatků s cizinci, aby tak vylepšili své dědičné dispozice a psychické vlastnosti. Pocity méněcennosti byly patrné v názorech ohledně japonských charakterových rysů, i tělesné stránky obyvatel. Takahaši tvrdil, že jelikož japonská rasa je tou méně vyspělou, bez tréninku, změny jídelníčku a pomoci Západu nebude Japonsko schopno vyrovnat se europoidní rase a nakonec přestane existovat. Jeho tvrzení o nutnosti mezirasových sňatků je zajímavým příkladem radikálnějších názorů období Meidži.

Japonsko v období Meidži prošlo velkými změnami ve všech odvětvích. Tyto změny a snahy dohnat Západ měly vliv na japonské myšlení a vnímání kulturních rysů obyvatel. V práci bylo dokázáno, že na počátku období Meidži autoři teorie *nihondžinron* hovořili o japonských charakterových rysech především negativně a prosazovali západní kulturu, či potřebu západního systému vzdělávání, aby se Japonsko mohlo vyrovnat Západu.

Naproti tomu autoři pozdního období Meidži zaměřovali svůj pohled na japonské jedinečné kulturní rysy, které z Japonska v jejich očích dělaly unikátní, či nadřazenější národ. Tyto názory se poté objevují i v pozdějších historických obdobích, jak bylo prokázáno v šesté kapitole. Tyto výroky úzce souvisely s japonskými náboženskými a myšlenkovými směry, které zformovaly japonský národní charakter společně s japonským myšlením.

Hlavním rozdílem mezi názory na kulturní rysy v raném a pozdním období Meidži jsou pocity méněcennosti a nadřazenosti. Na rozdíl od nutnosti kulturních změn, která se v raném období Meidži ve zkoumaných pracích objevovala, v pozdní době šlo především o to, uvědomit si svou výjimečnost a svou suverenitu v různých kulturních aspektech. Například se jednalo o postavu císaře, spojení s božstvy, dodržování pravidel, loajalitu, či o vřelé chování k ostatním.

Jelikož v současném Japonsku přetrvávají stejné náboženské a myšlenkové proudy jako v minulosti, mnoho charakterových rysů, které se v pozdním období Meidži objevovaly, se zachovalo i do dnešní doby, jak bylo zjištěno v páté kapitole. Mimo to je pravděpodobné, že pokud japonský myšlenkový a společenský systém neprojde nějakou zásadní proměnou, budou tyto kulturní a charakterové rysy v Japonsku stále aktuální. Je nutno však připomenout, že ne všechny názory ohledně teorie *nihondžinron* se dochovaly až do současnosti. Například úcta a láska k císaři zaznamenala ve čtyřicátých letech minulého století velkou proměnu vlivem změny postavení císaře. Japonský císař se po druhé světové válce zřekl božského původu a stal se pouze politickým symbolem Japonska. Tato skutečnost změnila pohled na císaře v současnosti, kdy obyvatelé Japonska již nevnímají císaře jako nedotknutelné božstvo, nýbrž jako obyčejného smrtelníka.

Ačkoli lze ze zkoumaných prací z období Meidži analyzovat kulturu Japonska v minulosti, či japonské chování, je nutné připomenout, že učenci se jen málo zajímali o vlastnosti a chování typické pro ženy. Ačkoli Fukuzawa aktivně vyzdvihoval důležitost začlenění žen do vzdělávacího a pracovního procesu, ve své práci ženám věnoval jen málo pozornosti. Více se o vlastnosti japonských žen zajímal Nitobe, který v *Bušidu* popsal, jak se má žena podle samurajského morálního kodexu chovat. Takahaši ženy zmínil pouze jako rodičky, ale při zmínce o dobrých dědičných vlastnostech ženy vynechal. Také Haga se o ženách zmínil pouze velmi okrajově. Vykreslil je převážně jako čistotné bytosti, které na veřejnosti neprojevovaly emoce (Haga, 200, 224).

Z těchto informací není jasné, jestli ženské a mužské charakterové rysy byly v Japonsku totožné, či nikoli. Místo termínů, které se vztahují k mužské populaci¹⁰², se ve zkoumaných pracích vyskytuje také například termín *kokumin* (国民), obyvatel Japonska, který ve své podstatě zahrnuje obě pohlaví. Nicméně ze společenského uspořádání v Japonsku ve druhé polovině 19. století lze předpokládat, že tento termín převážně zahrnoval mužskou část obyvatelstva. Tuto skutečnost lze usuzovat také podle potřeby věnovat ženám vyčleněné místo v práci. Je možné předpokládat, že kulturní rysy, které učenci pokládají za čistě japonské, se vztahují primárně k mužskému pohlaví. Tudiž zde vyvstávají otázky, jaké povahové rysy v období Meidži byly typické pro japonské ženy? Byly tyto rysy totožné s těmi mužskými, či se nějakým způsobem od sebe

¹⁰² Například Nitobe ve své práci hojně využívá termín *buši*, samuraj. Tento termín se téměř výhradně vztahuje k mužskému pohlaví.

odlišovaly? Tyto otázky by se mohly stát dalším zajímavým tématem pro další výzkum v oblasti japonské společnosti v tomto období.

7. Resume

This thesis deals with the development of theory of *nihonjinron* in Japan. The aim of this work is to analyse changes of the theory between beginning and ending of Meiji era. Four publications from researched period about Japanese culture and society were used. Used works that were published in the beginning of the Meiji era are *Theory of race improvement*, *nihonjinshu Kairyoron* by Takahashi Joshio and Fukuzawa Jukichi's *Theory of civilization*, *Bunmeiron no gairyaku*. Used publications from ending of Meiji era are *Bushido: The soul of Japan* written by Nitobe Inazo and Haga Yaichi's *Ten characteristics of Japanese nation*, *Kokuminsei juron*. Individual ideas and views about uniqueness of Japan were compared and their changes were analysed. The next step was to analyse the ideas and opinions from the researched era with ideas and views from contemporary Japan. Work proved prominent changes of perceptions of theory of *nihonjinron* at the beginning and ending of the Meiji era. From outcome of the analysis is clear that authors of the publications were deeply affected by religious and ideological trends, which were present in Japan and on the large-scale still are. Because of that could be detected direct connection between thoughts in the Meiji era and more contemporary eras such as Showa, Heisei or Reiwa. The two of the main points, which have great impact on the opinions in the Meiji era, were feelings of inferiority and superiority. These feelings shift through Japanese history frequently.

Keywords: *nihonjiron*, Meiji era, japanese uniqueness, japanese society, Haga Yaichi, Takahashi Yoshio, Inazo Nitobe, Fukuzawa Yukichi

8. Literatura

8.1. Publikace

BEASLEY, W.G. Meiji political institutions. In: The Cambridge history of Japan: Volume 5. The Nineteenth century. Cambridge: Cambridge university press, 2008, s. 618-673. ISBN 9780521223560.

BEFU, Harumi. Hegemony of homogeneity: an anthropological analysis of "Nihonjinron". Portland, Or.: Distributed in North America by International Specialized Book Services, 2001. ISBN 9781876843052.

BENEDICT, Ruth. Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury. Praha: Malvern, 2013. KULA. ISBN 978-80-86702-45-2.

CRAWCOUR, E. Sydney. Economic change in the nineteenth century. In: The Cambridge history of Japan: Volume 5. The Nineteenth century. Cambridge: Cambridge university press, 2008, s. 569-617. ISBN 9780521223560.

CUKAHARA, Jasuhiro. *Japonci a japonská společnost*. 1. Tokyo: Bunshin, 2022. ISBN 978-4-8309-5194-7.

DAVIES, Roger J. a Osamu IKENO, ed. The Japanese mind: Understanding Contemporary Japanese Culture. 1. Tokyo: TUTTLE Publishing, 2002. ISBN 9780804832953.

FAIRBANK, John King a Martin HÁLA. *Dějiny Číny*. Praha: Lidové noviny, 1998.

FUKUMORI, Naomi. "Sei Shônagon's Makura No Sôshi: A Re-Visionary History." The Journal of the Association of Teachers of Japanese, vol. 31, no. 1, 1997, pp. 1-44. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/489680>. Accessed 5 Apr. 2023.

FUKUZAWA, Jukiči. Teorie civilizace. Japan, 1875. do moderní japonštiny přeložil MIURA Rjó. 2015

HAGA, Jaiči. Deset charakteristických vlastností japonského národa. Fuzanbó, 1908 (芳賀矢一。国民性十論。富山房、1908).

HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

HARUO, Sano. Yaichi Haga a jeho hodnocení „Kokugaku“ a německé filologie. 1. Jamaguči: Yamaguchi Daigaku, 2001.

IRIYE, Akira. Japan's drive to great-power status. In: The Cambridge history of Japan: Volume 5. The Nineteenth century. Cambridge: Cambridge university press, 2008, s. 721-782. ISBN 9780521223560.

JANSEN, Marius B. The Meiji restoration. In: The Cambridge history of Japan: Volume 5. The Nineteenth century. Cambridge: Cambridge university press, s. 308-366. ISBN 9780521223560.

JANSEN, Marius B., ed. *The Making of modern Japan*. 3. USA: Harvard University Press, 2002. ISBN 9780674009912.

KARUBE, Tadashi a David NOBLE. *Yoward the Meiji revolution: the search for "civilization" in nineteenth-century Japan = "Ishin kakumei" e no michi : "bunmei" o motometa jūkyūseiki Nihon*. Tokyo, Japan: Japan Publishing Industry Foundation for Culture, 2019. Japan library (Shuppan Bunka Sangyō Shinkō Zaidan). ISBN 978-4-86658-059-3.

KIYOOKA, Eiichi a Yukichi FUKUZAWA. *The Autobiography of Fukuzawa Yukichi*. Tokyo: The Hokuseido Press, 1934.

Kodžiki: kronika dávného Japonska. Přeložil Karel FIALA. Praha: ExOriente, 2012. ISBN 978-80-904246-9-2.

KOYAMA, Reiko. Čajové ceremonie a čajoví mistři v období Meidži a Taišó: Takahaši Sóan a čajová kolekce. UK: The open university, Jics, <https://core.ac.uk/download/pdf/230286859.pdf>

NAJITA, Tetsuo a H.D. HAROOTUNIAN. *Japanese revolt against the West: political and cultural criticism in the twentieth century*. The Cambridge History Of Japan. 8. New York: Cambridge university press, 2005, 711–718. ISBN 13 978-0-521-22357-7.

NITOBÉ, Inazō. *Bushido: the soul of Japan*. UK: Penguin Books, 2020. Great ideas, 110. ISBN 9780241472439.

NITOBÉ, Inazó a Karel J. HORA. *Bušido: duše Japonska* [online]. Elektronické. 2004 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <http://busido.szm.sk/>

Midorikawa, Machiko. "Reading a Heian Blog: A New Translation of 'Makura No Sōshi.'" *Monumenta Nipponica*, vol. 63, no. 1, 2008, pp. 143–60. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/20535185>. Accessed 30 Apr. 2023.

OSHIRO, George M. "Nitobe Inazō and the Sapporo Band: Reflections on the Dawn of Protestant Christianity in Early Meiji Japan." *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 34, no. 1, 2007, pp. 99–126. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/30234177>. Accessed 8 Dec. 2022.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Brno: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 9788071063919.

SEIFERT, Wolfgang. *Fukuzawa Yukishi a jeho "Teorie civilizace" z roku 1875: Perspektiva pro Japonsko*. *Historická Sociologie*. Praha: Nakladatelství karolinum, 2021, 13(2), 20. ISSN 1804-0616. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.14712/23363525.2021.17](https://doi.org/10.14712/23363525.2021.17)

SHIBUSAWA, Keizō. *Japanese society in the Meiji era*. Tokyo: Obunsha, [1958].

SOUKUP, Martin. *Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury – úvod*. Praha: Malvern, 2013. KULA. ISBN 978-80-86702-45-2.

TAKAHAŠI, Jošio. Japonská rasová teorie zlepšení. 1. Tokio: Išikawa Handžiró, 1884. ISBN 057691-000-4.

UCHIMURA, Kanzo. How I became a Christian: out of my diary. 1. Tokyo: Keseisha, 1922.

VLASTOS, Stephen. Oppositions movements in early Meiji, 1868-1885. In: The Cambridge history of Japan: Volume 5. The Nineteenth century. Cambridge: Cambridge university press, 2008, s. 367-431. ISBN 9780521223560.

VOSTRÁ, Denisa, IKENO, Osamu, ed. Předpoklady japonské scéničnosti: Understanding Comtemporany Japanese Culture. 1. V Praze: KANT - Karel Kerlický pro AMU, 2015. Disk (Akademie múzických umění v Praze). ISBN 978-807-4371-257.

WANG, Jüling. (2012). Srovnání teorie nihondžinron Wacudži Tecuróa a Hagy Jaičiho. Hiroshima University. (王, 艷玲. (2012). 和辻哲郎と芳賀矢一の日本人論比較. 文学研究科. Hiroshima University.)

8.2. Internetové zdroje

Britannica, The Editors of Encyclopaedia: "Keiō University" [online]. *Encyclopedia Britannica*, 3 Jun. 2015 [cit. 2022-10-28]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Keio-University>.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia: "Fukuzawa Yukichi" [online]. *Encyclopedia Britannica*, 30 Jan. 2022 [cit. 2022-10-28]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Fukuzawa-Yukichi>.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia: "Taewōn-gun" [online]. *Encyclopedia Britannica*, 1 Jan. 2022 [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Taewon-gun>.

DasDasDas Note: So no ato [online]. [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <http://dasdasdas.blog.jp/archives/53074702.html>

Fukuoka Prize: Nakane Chie [online]. Fukuoka [cit. 2022-09-11]. Dostupné z: <https://fukuoka-prize.org/en/laureates/detail/c243a9ea-bcd4-4d3b-b942-ae47edcd90b>

Kotobank: Haga Yaichi [online]. Japan: Digitalio [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E8%8A%B3%E8%B3%80%E7%9F%A2%E4%B8%80-14608>

Kotobank: Magokoro [online]. [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E7%9C%9F%E5%BF%83-633951>

Kotobank: Matsuya Hisamasa [online]. [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E6%9D%BE%E5%B1%8B%E4%B9%85%E6%94%BF-1111470>

SAITO, Michiko. Digital Museum Kokugakuin: Haga Yaichi [online]. Japan: Kokugakuin university [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: <https://d-museum.kokugakuin.ac.jp/eos/detail/?id=9547>

Sociologická encyklopedie: Teokracie [online]. Sociologický ústav AV v ČR, 2017, 10.12.2017 [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Teokracie>

Quakers in the world: Nitobe Inazo [online]. [cit. 2022-12-10]. Dostupné z: <https://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/191/Nitobe-Inazo>

Seznam příloh

Příloha 1: Seznam kapitol vybraných prací

Příloha

Příloha č. 1: Seznam kapitol vybraných prací

Bunmei ron no gairjaku (文明論の概略), Nástin teorie civilizace

1. *Giron no hon'i wo sadameru koto* (議論の本位を定める事), *Určení základu diskuze*
2. *Séjō no bunmei wo mokuteki to suru koto* (西洋の文明を目的とする事), *Zaměření se na západní civilizace*
3. *Bunmei no honshi wo ronzu* (文明の本旨を論ず), *Diskuze o podstatě civilizace*
4. *Ikkokudžinmin no čitoku wo ronzu* (一国人民の知徳を論ず), *Diskuze o moudrosti lidí v zemi*
5. *Maeron no cuzuki* (前論の続き), *Pokračování v předchozí teorii*
6. *Čitoku no ben* (知徳の弁), *moudrost a morálka*
7. *Čitoku no gjō haru joki džidai to bašo to wo ronzu* (知徳の行はる可き時代と場所とを論ず), *Diskuze o čase a místě, kdy můžou být vědomosti a morálka praktikovány*
8. *Seijō bunmei no jurai* (西洋文明の由来) *Původ západní*
9. *Nihon bunmei no jurai* (日本文明の由来) *Původ japonské civilizace*
10. *Džikoku no dokuricu wo ronzu* (自国の独立を論ず), *Diskuze o samostatnosti naší země*

Nihondžinšu kairjōron (日本人種改良論), Rasová teorie zlepšení

1. *Džinšu kairjō no koto* (人種改良の事), *O vylepšení lidských vlastností*
2. *Iden ojōbi šūjō no koto* (遺伝及び修養の事¹⁰³), *Trénováním se zdokonalit jako věc dědičná*
3. *Taiiku no koto* (体育の事), *Tělovýchova*
4. *Seikei no hini no koto* (生計の品位の事) *O kvalitě života*
5. *Zakkon no koto* (雑婚の事), *Smíšená manželství*

¹⁰³ Takahaši zde využívá starý zápis znaků a slov, které jsou v práci převedeny do moderní japonštiny. Původní název kapitoly je ve znacích zapsán následovně 遺傳及び習養の事.

Bushido: the Soul of Japan, Bušidó: Duše Japonska

1. *Bushido as an Ethical System, Bušido jako ethická soustava*¹⁰⁴
2. *Sources of Bushido, Prameny Bušidy*
3. *Rectitude or Justice, Upřímnost a spravedlnost*
4. *Courage, the Spirit of Daring and Bearing, Udatnost, duch odvahy a trpění*
5. *Benevolence, the Feeling of Distress, Lásky k dobru, soucit s bídou*
6. *Politeness, Zdvůřilost*
7. *Veracity or Truthfulness, Pravda a pravdomluvnost*
8. *Honor, Čest*
9. *The Duty of Loyalty, Povinnosti věrnosti*
10. *Education and Training of a Samurai, Výchova samurajů*
11. *Self-Control, Sebeovládání*
12. *The Institutions of Suicide and Redress, Zřízení samovraždy a msty*
13. *The Sword, the Soul of the Samurai, Meč, duše samuraje*
14. *The Training and Position of Woman, Výchova a postavení ženy*
15. *The Influence of Bushido, Vliv Bušidy*
16. *Is Bushido Still Alive?, Žije-li bušidó ještě?*
17. *The Future of Bushido, Budoucnost Bušidy*

Kokuminsei Džúron (国民性十論), Deset charakteristických vlastností japonského národa

1. *Čúkoku aikoku (忠君愛国), Loajalita a vlastenectví*
2. *Sosen o takabiši, kamei o omonzu (祖先を崇び、家名を重んず), Kult předků a respektování rodiny*
3. *Gense-teki, džissai-teki (現世的、實際的¹⁰⁵), Přítomnost a skutečnost*
4. *Kusagi wo aiši, šizen wo jorokobu (草木を愛し、自然を喜ぶ), Lásky a úcta k přírodě*
5. *Rakuten šuoči (楽天洒落), Zábava a alkohol*

¹⁰⁴ Český překlad vzatý z českého překladu knihy: NITOBÉ, Inazó a Karel J. HORA. *Bušido: duše Japonska* [online]. Elektronické. 2004 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <http://busido.szm.sk/>

¹⁰⁵ Znak 實 je v moderní japonštině již nepoužívaným ekvivalentem znaku 実.

6. *Tanpaku šóšu* (淡泊瀟洒¹⁰⁶), *Lehká elegance*
7. *Senrei senkó* (織麗織巧), *Krásná malost*
8. *Šidžó keppacu* (清淨潔白), *čistota a nevinnost*
9. *Reisecu Sahó* (礼節作法), *Slušné chování*
10. *Omwa Kandžo* (温和寛恕), *Laskavá velkorysost*

¹⁰⁶ Jedná se o dvě samostatně stojící slova. *Tanpaku* (淡泊) znamená nepřehnaně nedekorovat, či nebýt v neúměrné míře. *Šóšu* (瀟洒) znamená eleganci (Wang, 81–82).